

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זינא" (ובו י' עניינים בביאור הפרשה ושני פרקי "נחשבה")

"בזמורנג" (בעין הסערה)

פרק ל"ד "חנוך לנער על פי דרכו"

שמפרש רש"י) אלא היה כאן חשבון של כדאיות, דהוא אמר לעצמו כעת יצחק הרי קרוב למותו ועדיין בלאו הכי יעקב אינו פרה ורבה (כרגע, וצ"ב שהרי יצחק עלול להאריך ימים עד ק"פ שנים והרי יעקב לא ימתין עד אז וינשא ומה הרויח? אלא כנראה שעשו לא עשה עדיין את החשבון הזה) אי"כ למה לי להרוג את יעקב הרי מסתמא כשיצחק ימות עדיין יעקב לא יהיה נשוי וכשאמיתנו לא יהיו לו עדיין יורשים ממילא אירש אותו (והיו כאן שני חשבונות הן נקמה והן ירושה וכיון שם לא יצטרך לצער את יצחק יכול הוא עדיין לכבוש את נקמתו) ולכן אמר שהיה קין שוטה שמיהר להרוג את הבל בחיי אביו (וקין לא עשה כן בשל נקמה, רק שרצה לרשת את כל העולם ושהכל יהיה שלו ולכן טפי היה עדיף שיכבוש את יצרו הרע כי אם לא היה הורג את הבל לא היה אדם עוסק בפרייה ורבייה והיו רק שניהם בעולם, והטעות שלו שאדרבה בסוף התעסק עם יורשים כשת וזרעו.

(ברם טענתו של פרעה מוזרה לחלוטין, שהרי אף אם אדם הראשון היה כובש את מעיינו ולא היה מוליד יותר, ברם אם קין לא היה הורג את הבל בודאי היה נושא אשה והיה מוליד ממנה ילדים וא"כ מה היה קין מרוויח מזה שהיה הורג את הבל לאחר מיכן הרי היו נותרים עדיין צאצאי הבל שהיו יורשים את הבל ומה לי אם אדם נושא אשה ומביא יורשים אחרים בעולם או הבל עצמו מביא לעצמו יורשים אלא אי"כ כוונתו הייתה שאם רוצה הוא לרשת את הבל היה עליו לדאוג לא רק שהבל ימות אלא שגם אביו לא יעמיד

א) למה שלח עשו להרוג את יעקב בחיי אביו?

איתא (פסוק י"א) "וישק יעקב לרחל וישא את קולו ויבך".

ובפרש"י: לפי שצפה ברוח הקודש שאינה נכנסת עמו לקבורה, דבר אחר לפי שבא בידיים ריקניות, אמר אליעזר עבד אבי אבא היו בידיו נזמים וצמידים ומגדנות ואני אין בידי כלום, לפי שרדף אליפו בן עשיו במצוות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפו בחיקו של יצחק משך ידיו, אמר לו ומה אעשה לציוויו של אבא? אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת".

מוכח מדברי רש"י דעשו גמר אומר להרוג את יעקב עוד בחיי אביו, ולכאורה זה סותר את מה שנאמר בפרשת תולדות (פ"ב כ"ז פס' מ"א) "וישטום עשו את יעקב על הברכה אשר ברכו אביו ויאמר עשו בלבו יקרבו ימי אבל אבי ואהרגה את יעקב אבי" ובפרש"י "שלא אצער את אבא" הרי שמוכן היה להמתין עד לפטירת יצחק ולא קודם לכן?

וביאר בזה מו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל על פי דברי הילקוט שמעוני רמז קט"ז) "עשו אמר, שוטה היה קין שהרג את אחיו בחיי אביו ולא היה יודע שאביו פרה ורבה, אני איני עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי. פרעה אמר שוטה היה עשו, שאמר יקרבו ימי אבל אבי ולא היה יודע שאחיו פרה ורבה וכו' עיי"ש.

נמצא לפי זה דבאמת לא עשה עשו את מעשהו בשל הדאגה לצערו של אביו (כפי

צערו של אביו ולפיכך כל עוד הוא חי העדיף לעשות את מלאכתו על ידי אחרים דכיון שאין שליח לדבר עבירה לא תחשב הרציחה כמעשה שלו וממילא לא הוא רצחו, ואליפז כיון שגדל בחיקו של יצחק לא היה מסוגל לרצוח את בנו של יצחק כי בכך הוא משיב רעה אל חיק מטיבו, ולפיכך נתחכם ליטול את ממונו של יעקב ובכך סבור היה שקיים את מצוות אביו ודו"ק היטב.

מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א

(ב) ביאור דברי הגר"א בענין עצם הלז שלא טעמה מעץ הדעת

וַיִּקְרָא אֶת שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא בֵּית אֵל וְאוּלָם לְזֵו שֵׁם הָעֵיר לְרֵאשֻׁנָה (כת, יט)
כתב רבינו הגר"א ביהל אור תרומה קנ"ב ע"א:

"והלז של אדם לא טעים מעץ הדעת טוב ורע ולכן נשאר בסטרא דטוב, וכן בארץ, וכן בעופות החול לפי שכולן כלולין באדם, וכן אליהו, ונקרא בתואל על שם בית אל שהוא לז".

וביאור דבריו הוא, שלפני שאכל אדם הראשון מעץ הדעת היה כולו טוב ללא רע, וכשאכל מעץ הדעת טוב ורע נהנו כל אבריו מאכילה זו חוץ מעצם הלז שלו, ולכן כל אבריו נעשו מעורבים מטוב ורע, חוץ מעצם הלז שנשארה לגמרי בצד הטוב.

וענינו של עצם הלז מבואר בב"ר כ"ח ג', דאיתא שם: "אדריאנוס שחיק עצמות שאל את רבי יהושע בן חנניא א"ל מהיכן הקב"ה מציץ את האדם לעתיד לבא, א"ל מלז של שדרה א"ל מנין אתה יודע א"ל איתיתיה לידי ואנא מודע לך, טחנו ברחים ולא נטחן, שרפו באש ולא נשרף, נתנו במים ולא נמחה, נתנו על הסדן והתחיל מכה עליו בפטיש נחלק הסדן ונבקע הפטיש ולא חסר כלום".

ומש"כ הגר"א שעצם הלז לא טעם מעץ הדעת, זהו כמ"ש הב"י או"ח סי' ש' בשם השבה"ל "אבר יש באדם ונסכוו שמו ואינו נהנה באכילה אלא במוצאי שבת", ובאליהו רבה שם כתב בשם המטה משה שהוא עצם הלז, וז"ל: "במטה משה כתב לז שמה וממנו נתהוה האדם בעצם הטיפה, וכאשר ימות האדם העצם זה אינו נימוח,

יורשים חדשים ובכך יבטח את ירושתו הבלעדית).

אבל לאחר שעשו ראה שיעקב הולך לשאת אשה ויהיו לו בנים שלח אחריו את אליפז כדי שיהרגנו קודם שישא אשה ויהיו לו יורשים (ואז יירשנו יצחק אביו וממנו ירש עשו אחי"כ לאחר פטירת יצחק) ועל כן אף שמתחילה אמר יקרבו ימי אבל אבי כל זה היה בשל החשבון שיעקב לא יספיק לשאת אשה עד אז, אבל כשראה שמנוי וגמור עם יעקב לשאת אשה כבר עתה, שלח אחריו את אליפז כדי שיהרגנו ויוכל לרשת אותו.

(ויש להוסיף בזה שיעקר חששו של עשו היה שהברכות שנתן יצחק ליעקב תתקיימנה בו וממילא יהיה עשו לו לעבד, ברם אם ימות יעקב בלא בנים ממילא כל הברכות שקיבל מיצחק בטלות ולפיכך חשוב היה לו להמית אותו בטרם יעמיד בנים ובזה הברכות תשארנה ברשותו לנצח)

ברם בעניותי לא זכיתי להבין את החשבון הנ"ל, דא"כ נמצאת עיקר המטרה מניעת הירושה וא"כ לא עשה אליפז ולא כלום דאם אמנם נטל ממנו את ממונו אבל הרי עתה יוכל לשאת אשה ולהקים זרע וגם עתה יש לו לדאוג שכל ההבטחות שנתן יצחק תעמודנה לו.

ואולי צריך לומר דאליפז לא היה ידע את החשבון הנ"ל אלא סבור היה דמטרת עשו היא נקמה על נטילת הברכות ואם המטרה היא נקמה אפשר לצאת בזה גם אם נטל את ממונו ונחשב כמות, דאף בזה יש איזה שהיא נקמה ומאידך לא עבר על איסור רציחה, ולפיכך נאמר "ולפי שגדל בחיקו של יצחק" כלומר דמכוח זה לא היה יכול לשפוך דמים חיים ולפיכך אם יכול הוא לצאת ידי חובתו בנטילת ממונו עדיף טפי.

ועדיין צ"ב למה עשו עצמו לא רדף אחרי יעקב ולא חשש שאליפז שגדל בחיקו של יצחק אולי יתרשל במלאכתו כפי שאירע למעשה? ונראה היה לומר בדרך האפשר דעשו לא רצה לרצוח את יעקב במו ידיו בגלל

האיברים שנהנו מעץ הדעת ולכן גם אלו שלא חטאו כלל כל ימיהם הוצרכו למות בעטיו של נחש כדי להפריד מהם את זוהמת הרע של עץ הדעת, אך נשמתו של אליהו הנביא היתה מעצם הלז שלא נהנתה מעץ הדעת ולכן אליהו לא מת.

והנה הגר"א כתב כן רק על אליהו הנביא, אך לכאורה כן צריך לומר על כל אלו שנכנסו חיים לגן עדן, כמו סרח בת אשר ועבד מלך הכושי וריב"ל, שנשמותיהן היו מעצם הלז ולא נגזרה עליהם מיתה כלל [וכן כתב במדרש תלפיות ענף יעקב (ד"ה ספר לב אריה) וענף יצר הרע (ד"ה סודי רזי), וכ"כ בספרו מנחת אליהו פכ"ב, ע"ש].

ומש"כ הגר"א שעצם זה נקרא בתואל, מקורו בזוהר תולדות קל"ז ע"א: "רב הונא אמר לא כך הוא ואנא הוית בכרכי הים ושמענא דהוו קראן להווא גרמא דשדרה ההוא דאשתאר בקברא מכל גופא, בתואל רמאה, שאלית עליה אמרו דהוא כרישא דחויא דאיהו רמאה, וההוא גרמא הוא רמאה מכל שאר גרמי, דתאנא אר"ש ההוא גרמא למה אשתאר בקיומא יתיר מכל שאר גרמי משום דאיהו רמאה ולית סביל טעמא דמזונא דבני נשא כשאר גרמי ובגיני כך הוא תקיף מכל גרמי והוא ליהוי עקרא דגופא אתבני מניה", וביאר הגר"א שהוא מלשון "בית אל", לפי שהוא מכוון כנגד העיר לוז שהיא בית אל, כנ"ל.

[אמנם הוא פלא למה נקראה עצם חשובה זו ממש כשמו של בתואל הארמי הרשע, ולמה לא נקראה 'בית אל' ממש. וצ"ע].

ויש להביא עוד בזה דברים נפלאים שכתב רבינו בפ"ה ההיכלות, והובא בסוף ספר קול אליהו, וז"ל:

"טעם למה נימנית ישראל לבית אבותם ואומות העולם להיפוך שנאסרו להם עריות שמצד אם לבד, הוא כמ"ש אביו מזריע לובן ומשם העצמות כו' ואמו מזרעת אודם ומשם הבשר והגידיים, והנה במות האדם אז תחילה כלה ונכזב הגוף שהוא העור והגידיים והבשר ואחר כך נשארו העצמות, לזמן רב גם העצמות נרקבים, ועל כל פנים נשאר בו עצם אחד שהוא הלז שממנו קם בתחיה, והוא אינו נרקב לעולם, והוא כולל כל העצמות והאיברים של הגוף שנכללו בטיפה של האב, ולכן קם ממנו בתחיה, ונמצא שחלקו של האב קיים לעולם בבן ולכן מתייחס אחריו, מה שאין כן אומות העולם שאין להם תחיה לעתיד לבא, כי כח

ואפילו יכניסו באש אינו נשרף, וברחיים אינו נטחן, בפטיש אינו מתפוצץ, וממנו יחיה האדם לעת התחייה, והוא המקבל עונג ועונש אחר מיתת האדם, ועצם הזה שרשו ועיקרו מעצם השמים" (ומקורו בצינוני כאן). ושם סק"ג כתב הא"ר שלכן עצם זה אינו נפסד משום שלא נהנה מעץ הדעת, כי אכילת עץ הדעת לא היתה במוצ"ש, וכ"כ בחנוכת התורה ליקוטים אות ר"ט.

[ובמאמר שבתות ה' להרמ"ע מפאנו כתב דעצם הלז נהנית גם מסעודות שבת ויו"ט, ואתא לאפוקי רק סעודות של חול, ורבנותא קמ"ל דאפילו סעודה רביעית חשיבא סעודת מצוה].

וידוע שהאדם הוא "עולם קטן" והעולם הוא "אדם גדול", דהיינו שאברי האדם הם כנגד כל חלקי העולם, והאדם במעשיו משפיע על כל הברואים כיון שכולם מכוונים כנגדו, ולכן ע"י שחטא אדם הראשון בעץ הדעת נהפך כל העולם להיות מעורב מטוב ורע, חוץ מהמקום שהוא מכוון כנגד עצם הלז שנשאר טוב לגמרי, ומקום זה הוא העיר לוז שאין רשות לאויב ולמלאך המות לעבור בה, כדתיניא בסוטה מ"ו ע"ב "היא לוז שצובעין בה תכלת היא לוז שבא סנחריב ולא בלבלה נבוכדנצר ולא החריבה ואף מלאך המות אין לו רשות לעבור בה אלא זקנים שבה בזמן שדעתן קצה עליהן יוצאין חוץ לחומה והן מתים", וכן הוא בב"ר כאן (ס"ט ח').

ומה שכתב הגר"א "וכן בעופות החול", כוונתו שכמו כן כל העופות מכוונים כנגד קומת האדם, כל עוף כנגד אבר אחר, והעוף חול הוא כנגד עצם הלז וגם הוא לא אכל מעץ הדעת ולכן אינו מת, וכמ"ש בב"ר י"ט ו' שחיה האכילה מעץ הדעת גם את כל הבהמות והחיות והעופות, ו"הכל שמעו לה חוץ מעוף אחד ושמו חול, הה"ד וכחול ארבה ימים, דבי רבי ינאי אמרי אלף שנה הוא חי, ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקנו ושורפתו, ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים וחי, ר' יודן בר"ש אומר אלף שנים חי ולבסוף אלף שנים גופו כלה וכנפיו מתמרטין ומשתייר בו כביצה וחוזר ומגדל אברים" (אמנם בסנהדרין ק"ח ע"ב איתא שנח בירך אותו שלא ימות משום שלא רצה להטריחו לתת לו מזונות, ולכאורה הם מדרשים חלוקים, והעיר ע"ז המהרש"א שם).

ומש"כ הגר"א "וכן אליהו", כוונתו שאדם הראשון כלל בשיעור קומה שלו את כל הנשמות של כל הדורות שיהיו, וכשנגזרה עליו מיתה נגזרה גם על כל הנשמות שהיו בתוכו, כי כולם היו בתוך

מי שאינו חריף לרמות קרוי תם", גם כן צריכים הסבר, שהרי בהמשך הפרשה כותב רש"י על המילים שיעקב אמר לרחל (כט, יב) "כי אחי אביה הוא", בזה הלשון: "ומדרשו אם לרמאות הוא בא גם אני אחיו ברמאות". ומבואר שיעקב אמר על עצמו שהוא יודע לרמות.

מכח שאלות אלו יצא השם משמואל לדון בהגדרת המושג תם. וכתב: "אך הפירוש דהכא כתיב איש תם היינו שהיה מושל על מדת התם שבו. שוב מצאתי כן בהשמטה לזוה"ק (סימן נא) [ולפנינו הוא נמצא בפרשת שלח (קסג, א – קסג, ב)]. עיין שם. ולפי דרכנו היינו שיעקב אבינו ע"ה השכיל להיות בטל לגמרי להשי"ת ולבטל את דעתו ורצונו אליו ית"ש. וכענין שאמרו ז"ל (קידושין כב, א) בהמה אדעתא דמרה אזלה. וזה כמו שאמרו ז"ל (חולין ה, ב) אלו בני אדם שהם ערומים בדעת ומשימים עצמם כבהמה. אף שטבעו של יעקב אבינו ע"ה היה לעשות כל ענייניו בהשכל ודעת שלימה, ביטל את דעתו לדעתו ית"ש. ולזה היה הצירוף והמירוק בבית לבן הארמי שהוא היפוך מדת התם, כמו שפירש רש"י כל שאינו חריף לרמות קרוי תם, והיה צריך ללכת תמיד עם לבן ברמאות כאמרם ז"ל (ב"ב קכג, א) שאמר לרחל אחיו אני ברמאות, וכבמדרש (פרשת וישלח פרשה עה אות ה) לבן דהוא רבהון דרמאי יהיבתיה בחפתי, וזה היה לא ליום אחד אלא עשרים שנה".

וממשיך השם משמואל ומבאר: "ועל כן יעקב שהוצרך עשרים שנה ללכת עם לבן כל היום ברמאות ובעצות ובתחבולות, ומ"מ נשאר במידתו להיות תם עם הש"י, וזה עם לבן גרתי ותרי"ג מצות שמרתי, והיה זה ניסיון גדול מאד למידתו זו, ונתבררה מידתו שהוא איש תם מושל על מדת תם שבו ולבו ברשותו אל כל אשר יחפוץ יטנו, ואז זכה למדת האמת, והוא צירוף אות א' עם אותיות ת"ם, והאל"ף מורה על הממשלה שהיא ראשית האותיות היינו שהוא מושל על מדת התם".

והיינו שהשלימות של מידת התמימות היא להתנהג בשלימות בכל מקום לפי עניינו, ולהישאר במידה זו גם אחר שנמצאים אצל

האב אין נכלל בו בכח כל כך, והעיקר בו כח האם לבד שהוא כלה בטבעו.

והטעם כי עיקר המיתה היה על ידי חוה שנתפתתה אחר עצת הנחש ועל ידו גרמה מיתה גם לאדם, ומכל מקום נשאר כוחו קיים לעד והוא העצם שנשאר שבא מכח הזכר, ועל ידו נתקן גם כח האם כמ"ש זכר ונקבה בראם ויקרא את שמם אדם, שהיא נכללת לעולם בדכורא, ואין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מפרי בטנו של איש, ולכן לעתיד לבא בתחית המתים בתחילה נבנים העצמות ואחר כך הגידים והבשר והעור, כמ"ש ביחזקאל (לו ה) כה אמר ה' לעצמות האלה הנה אנכי מביא בכם רוח וחיותם, ואח"כ ונתתי עליהם גידים והעליתי עליכם בשר וקרמתי עליכם עור כו". עכ"ל.

כלומר, שעצם הלזז דומה לטיפה של האב, שגם היא כוללת כח כל העצמות והאיברים של הגוף, והיא באה מהאב שהוא מזריע את הלובן שממנו העצמות, והיא קיימת לעולם, וממילא נמצא שהחלק העיקרי בגוף הוא עצם הלזז, כי שאר הגוף הוא זמני ונפסד, אך עצם הלזז קיימת לעד, ולכן האדם מתייחס אחר אביו, שהוא נתן בו את חלק העיקרי. אך זה רק אצל ישראל שיש להם את עצם הלזז שתקום בתחית המתים, אך לאומות העולם אין תחיה לעתיד לבא, נמצא שגם עצם הלזז שלו היא נפסדת וכלה כמו שאר הגוף, וממילא אצלו העיקר הוא כח האם, שבמעיה נוצר כל הגוף, וחלק האב הוא רק הטיפה שאינה מורגשת בגוף כל כך.

***

״ושמואל בקוראי שמו״ – עיונים במשנתו של השם משמואל זי״ע

מהרה״ג רבי בניהו כהן שליט״א.

פרשת ויצא תרע״ד

ג) ביאור מידת התמימות.

הנה יעקב אבינו נקרא בפסוק (בראשית כה, כז) "איש תם". והדבר צריך ביאור, שהרי תם הוא כינוי למי שאינו שלם בשכלו, כמו התם בהגדה של פסח. גם דבריו של רש"י (שם) שביאר: "אינו בקי בכל אלה, אלא כלבו כן פיו.

היטב מהו השבח שהשתבח יעקב בהיותו איש תם. יש אדם תם שהסיבה שאין אצלו שינויים הוא מפני ששכלו חלש, כמו התם בהגדה של פסח. אבל יעקב אבינו שלט על מידת התמימות, אף על פי שהוא היה חכם מאד, כמו שרואים בהנהגתו עם לבן הארמי, מכל מקום התנהג בתמימות, ובמידת ההשתוות. ההנהגה הזו נובעת מדבקות בהשי"ת שהיא דבקות שלא שייך בה שינויים.

***

הגאון רבי צבי כהן שליט"א

(ד) הוצאת ממון על מצוה שאנוס מלקיימה

וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (כח כב)

מכאן ילפינן לדין חומש כמבואר בכתובות (נ א). והיינו דחייב אדם להוציא עד חומש מנכסיו בשביל קיום מצות עשה.

ויל"ע באופן שאדם אנוס מלקיים את המצוה, אך יכול להסיר את המניעה ע"י הוצאת ממון, האם מחוייב להוציא עד חומש לצורך כך. וכגון מי שנמצא בבית האסורים ואינו יכול לקיים מצוות שונות, האם חייב לשחד את השומר עד חומש מממונו כדי שירשהו לצאת לקיים את המצוות. וכן באופן שאינו יכול לקיים את המצוה מחמת איסור, ויכול להוציא ממון כדי שלא יעבור על האיסור בקיום המצוה.

וצדדי הספק, דלכאורה כיון שמחוייב אדם להוציא עד חומש מממונו כדי לקיים מצות עשה, א"כ צריך להוציא ממון אף בשביל שיתאפשר לו לקיים את המצוה, וכשם שצריך להוציא ממון על קניית לולב, כך צריך להוציא ממון כדי שירשוהו ויתירו לו ליטול לולב. או דלמא, עד כאן לא מצינו שצריך להוציא ממון, אלא על המצוה עצמה, כגון בנתינת צדקה, או על הכשר המצוה, כגון על קניית לולב ושופר, אבל על הסרת המניעה מקיום המצוה, לא אשכחן שיתחייב להוציא ממון.

ולכאורה נחלקו בזה רבוותא, דהנה בגמ' (חגיגה ד א) איתא, דילפינן מקרא ד'יבא כל זכורך' שטומטום ואנדרוגינוס פטורים מראיה, כשם שנשים פטורות. ומקשי הגמ' שם, בשלמא אנדרוגינוס אצטריך, סד"א הואיל ואית ליה צד זכרות ליחייב, קמ"ל דבריה בפני עצמו, הוא אלא

אדם רמאי כמו לבן הארמי. אלא שעדיין צריך ביאור מה ההגדרה של אותה שלימות, ובמה היא באה לידי ביטוי. לשם הבנה מעמיקה יותר של המושג תמימות ושלימות, נצטרך לעיין בדברי השם משמואל במקום אחר (פרשת חיי שרה שנת תרע"ג) [נוחזר על הדברים שם בשנת תרע"ט]: "ונראה לפרש על פי מה שהגיד כ"ק אבי אדומו"ר זצללה"ה לפרש דברי הש"ס (ע"ז ו, א) ודילמא נח גופיה טריפה הוה, נח תמים כתיב ביה. דהנה ברש"י חולין (נז, ב ד"ה תוך) איתא דטריפה אינה חיה י"ב חודש, דיש טריפות שמזיק להם הקיץ ויש שמזיק להם החורף, והצד השווה שבהן שאינן יכולות לסבול כל מיני שינוי של קיץ וחורף. ובנח כתיב תמים הפירוש שהיה יכול לסבול כל השינויים, עכת"ד.

ויש לומר הטעם דכל שהוא בעל שינוי אינו נקרא תמים, על פי דברי רש"י (דברים יח, יג) "תמים תהיה עם ה' אלקיך התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות וכו' אז תהיה עמו ולחלקו", עכ"ל. והיינו כי העושה על פי הוראת השכל בהכרח ישתנה לפי מצב השכל, והשכל בלתי אפשר שיהיה מאיר לעולם בהשוואה אחת מפאת גוף האדם המורכב, אבל כשהוא עושה בתמימות, כענין שאמר הכתוב (תהלים קלא, ב) נפשי כגמול עלי אמו, וכן הכתוב אומר (שם כב, יא) עליך השלכתי מרחם, וכשאדם קובע לעצמו בחינה זו יכול להיות כל עת בהשוואה אחת, כי בחינה זו איננה משתנה בשינוי גוף המורכב, וכו'. וזוהי צורת תם חקוקה בכסא כי כתיב (מיכה ז, כ) תתן אמת ליעקב, ואמת היא דבר שאינו משתנה, כמו שאמר אדומו"ר החידושי הרי"מ זצללה"ה הראיה מנהר הפוסק אחת לשבעים שנה נקרא מים מכזבין (פרה פ"ח מ"ט), ומובן שאמת שהוא היפוך מכזב הוא שאינו פוסק. ולפי דרכנו בעבור זה נקרא תם והוא עמו ולחלקו כדכתיב (דברים לב, ט) כי חלק ה' עמו יעקב חבל נחלתו, וידוע דלשון עם הוא בעת שאין השכל מאיר, מלשון גחלים עוממות, ואז ג"כ נמשך אחר הש"י והיא תמימות כנ"ל, ועל כן הוא עמו ולחלקו".

ומבואר מדבריו שהגדרת תמימות היא עקביות והתנהגות באופן שאינו משתנה. מעתה מובן

שדמ מ"ז סק"א, תלג א"א סק"י, תלג א"א סק"י,
תיבת גמא וירא ג ובשלח א, והובא בגליון רע"א
לשו"ע יו"ד כז), וכ"כ החשק שלמה (ביצה ח א).

ועי' בהגהת המהרש"ם (ח"ד סי' סו) שכל דברי
הפמ"ג נכונים רק כלפי איסור עשה, אבל במצות
עשה ודאי אזלין לחומרא מן התורה לדעת
הרשב"א וסייעתו, ולדבריו בנד"ד לגבי ספק עולת
ראיה אזלין לחומרא, אך באמת מדברי הפמ"ג
בסי' יז שם מבואר שגם בספק מצות ציצית אזלין
לקולא הרי דלא חילק בזה.

אך במאירי (חגיגה שם) מבואר שמחלוקת
הראשונים אי ספיקא דאורייתא לחומרא מן
התורה, היא בין במצוות לא תעשה בין במצות
עשה ע"ש, וכ"מ מדברי הפמ"ג עצמו בכ"מ
(פתיחה כוללת א ס"ג ותיבת גמא לך לך ב), וכ"מ
בשאג"א (החדשות ס"ט ועוד), ועי' שד"ח (כללים
סמך אות מ) שכ"מ במהרי"ט ופר"ח.

ומאידך יש מהאחרונים שנקטו להיפך, דבספק
עשה אזלין לחומרא לכו"ע, אף לדעת הרמב"ם
שמיקל בספיקות מן התורה, עי' חו"ד (סי' ק"י
בבית הספק) וחת"ס (שבת קלה א וביצה ח א,
וכ"כ בשמו בשו"ת כת"ס או"ח ס"ח וסי' יד)
ומהרי"ט אלגאזי (בכורות פ"ג אות מ).

ועי' בדברי אמת (קו' דברי סופרים קט ב) ועונג
יו"ט (סי' עא) ואמרי בינה (שחיטה סכ"ד) וחידושי
הגרז"ר בענגיס (ח"א סי"ב) שהאריכו בזה.]

וקשה, דהא מתחילה כתבו הראשונים שהטעם
שטומטום אינו חייב להביא עולת ראיה הוא משום
ספק חולין בעזרה, ומשמע שלולא איסור חולין
בעזרה היה חייב להחמיר ולהביא עולת ראיה,
משום דספק מצוה לחומרא, ורק להתנדב על
תנאי כתבו שאינו מחוייב וצ"ב. ובמאירי שם הוא
מפורש טפי, דהביא את מחלוקת הראשונים האם
ספיקא דאורייתא לחומרא מן התורה או מדרבנן,
וכתב שלפי הסוברים שצריך להחמיר בו מן
התורה היה צריך לחייב טומטום בעולת ראיה
מספק, אלא שאינו יכול כיון שהוא ספק חולין
בעזרה ולא חייבוהו להתנדב מספק, וקשה כנ"ל.

ועי' בספר נזר הקודש (תמיד בסוף הספר) ביאר
את דברי הר"ן עד"ז, דאי"צ להחמיר בספק עולת
ראיה, וביאר הטעם משום דספק ראיה לאו ראיה
היא, ובעינן ראיית פנים של ודאי, ולכן טומטום
אינו צריך להביא עולת ראיה אפילו על תנאי ע"ש.
וגם דבריו צ"ב, דהא משמע מדברי הר"ן וסייעתו
שלולא איסור הבאת חולין לעזרה היה מחוייב

טומטום ספיקא הוא מי אצטריך קרא למעוטי
ספיקא וכו'.

ובתוס' ביארו את קושיית הגמ', דאף בלא קרא לא
היה טומטום יכול להביא עולת ראיה, כיון שהוא
ספק אשה ופטור מעולת ראיה, ואם יביא עולת
ראיה שמא מביא חולין לעזרה. והקשו התוס'
דאכתי יכול להביא עולה ולהתנות שאם הוא
נקיבה יהיה זה עולת נדבה, ועי"ז לא יהיה כאן
ספק חולין בעזרה ומאי מקשי הגמ', וע"ש מה
שתירצו.

ובמאירי שם הקשה כקושיית התוס' וז"ל, והילכך
בראיה כל ספק פטור שלא להביא חולין לעזרה,
ואפי' בתנאי שאם הוא זכר יהא ראיה ואם נקבה
יהא נדבה, מכל מקום לא חייבוהו ע"כ. והיינו דאף
שיש אפשרות להביא את העולה ולהתנות שאם
פטור הרי"ז עולת נדבה, לא חייבוהו לעשות כן.

וכ"כ בחידושי הר"ן (חולין כב ב) וז"ל, אלא
טומטום ספק הוא אצטריך קרא למעוטי ספקא,
כלומר דלא פשיטא לן ודאי לא מייתינן עולת
ראיה, שמא יביא חולין לעזרה. וכי תימא יתנדב
ויביא על הספק, לאו קושיא היא שאין לו חיוב
להתנדב בספק ראיה עכ"ל. וכבר צידד כן הרמב"ן
שם וז"ל, ואינו מחוור, שהיה לנו לומר שינדב
ויביא עולה. ושמא אינו חייב לנדב בספק ראיה
ע"כ. ועי' בשד"ח (פאה"ש ב' סט"ז, מכתב מבעל
מחזה אברהם) שכתב ע"ד הר"ן שהוא דבר חדש
ויקר, וע"ש מה שיישב עפ"ז.

וצ"ב כוונת הראשונים, למה לא יתחייב להתנדב
בספק ראיה, ומאחר שצריך לצאת ידי הספק
דספיקא דאורייתא לחומרא, ויש לו מניעה מלהביא
את העולה משום ספק חולין בעזרה, למה לא
נחייבו להתנדב על תנאי כדי להתיר את הבאת
הקרבת (ועי' להגר"א גנחובסקי בספר עולת יוסף
חגיגה עמ' תמד שתמה בזה טובא).

ועמד בזה הברוך טעם (בענין אדם אוסר דבר
שאינו שלו סוף דין א עמ' עח ב), וכתב לבאר
דאמנם לדעת הר"ן ספיקא דאורייתא לחומרא מן
התורה, וכדעת הרשב"א דלא כהרמב"ם, מכל
מקום בספק חיוב מצות עשה מודה שאין חיוב
להחמיר מדאורייתא, ולכן כתב שאע"פ שיכול
להחמיר ולהביא עולת ראיה ע"י שיתנה בנדבה
אינו מחוייב בכך.

[ואכן מצינו להפמ"ג בכמה מקומות שסובר כן,
שבספק מצות עשה מודה כל הראשונים דאזלין
לקולא (פמ"ג או"ח יז א"א סק"ב, שה מ"ז סק"ד,

להקדיש את עולת הראיה שלו על תנאי כדי לקיים מצותו.

ותירץ האמרי בינה דכוונת הר"ן שמן התורה אינו מחוייב להקדישו ולהתנדב כדי לקיים מצותו (ולכן מקשה הגמ' אצטריך קרא למעוטי ספיקא, דמה"ת בלא"ה לא יביא מספק), אבל מדרבנן ודאי רמיא עליה לעשות תיקון שיוכל להקדיש ולקיים את חובתו, ולכן בספק ביכורים חייב להביא ולהקדישו על תנאי.

והעירו שכדבריו משמע במאירי (ב"ב שם) שכתב וז"ל, ומ"מ יש לך לשאול, והרי שמא אין לו קרקע ולא היה לו להביא ונמצא שאין תורת בכורים חלה עליהם ונמצא מביא חולין לעזרה, תקנו חכמים מתוך כך שכל שמביא בכורים אלו יהא מקדישן תחלה לבדק הבית כדי שיהא יכול להכניסן לעזרה ע"כ. הרי שכתב שתקנת חכמים הוא שצריך להקדישו, וניחא המאירי לשיטתו דמן התורה אינו מחוייב להקדישו על תנאי.

ולפי"ז תחזור הקושיא על המהר"י באסן, למה לא נחייב מדרבנן בספק גזל שישלם לתובע ויתנה שאם פטור יהא מתנה, אך י"ל דבממונות לא גזרו חכמים, או משום שלא שייך לתקן בכה"ג דמהיכ"ת לחייב את הנתבע ולא את התובע.

והנה ידועים דברי הנשמת אדם (ח"א כלל סח ס"ג) שאדם שאינו יכול לקיים מצוה בעירו, אינו חייב ללכת לעיר אחרת בשביל לקיים את המצוה, וזה לשונו: "ל דאין צריך לעקור מביתו לילך לעיר אחר לקיים המצוה, אפילו מצוה דאורייתא והיא עוברת כתקיעת שופר ולולב, וראיה מהא דר"ה דף לד ובש"ע ס' תקצ"ה, היה לפניו ב' עיירות באחת תוקעין ובאחת מברכין כו', ואי ס"ד שצריך לעקור ממקומו, קשה האיך ימצא עיר שמברכין ולא תוקעין, והלא צריכין לעקור ממקומו לילך לעיר שתוקעין, אע"כ דאין צריך לעקור. ומיהו נ"ל דבמקום דאזיל ואתי ביומו מחוייב לילך וכדאיתא בסוכה כז ע"ב, ועיין ריש ס' קסג במ"א וצ"ע כו' ע"כ.

והדבר צ"ב למה לא יתחייב ללכת לעיר אחרת, והרי אדם צריך להוציא עד חומש מממונו בשביל קיום מצוה, ונסיעה לעיר אחרת בודאי אינה נחשבת לאדם כחומש מממונו (ועי' מהרש"ם ח"א ס' רט ובמועדים וזמנים ח"א ס' ג, ועי' במנ"ח מצוה ה שתמה למה לא יתחייב אדם הדר בחו"ל לעלות לרגל, ובמצוה קל הק' למה לא יתחייב הגזלן ללכת למדי להשיב את הגזילה, ומבואר דלא סבר כהנשמ"א).

להביא עולת ראיה, הרי שנחשב ראיה ויקיים בו מצוה זו, ורק משום דהוה ספק חולין בעזרה פטרינן ליה.

ולכן היה נראה שראשונים אלו שכתבו שאינו חייב להתנדב בעולת ראיה, סוברים שאין אדם מחוייב להוציא ממון אלא בשביל המצוה עצמה, אבל אם הוא אנוס מלקיים את המצוה מחמת איסור וכדומה, אינו חייב להוציא ממון בשביל להסיר את המניעה. ולכן כיון שטומטום אינו יכול להביא עולת ראיה מספק שמא הוא חולין בעזרה, אי אפשר לחייבו להקדיש את הבהמה על תנאי כדי לאפשר את הבאת הקרבן (וראיתי בספר חדוותא דשמעתתא לר"צ ישינסקי ס' יט שכתב עד"ז בתוספת ביאור ע"ש). והתוס' סברו שאדם צריך להפסיד ממון אף בשביל לאפשר את קיום המצוה, ולכן הקשו דלולא קרא הו"א שחייב להקדישו על תנאי, ונמצא שנחלקו הראשונים בחקירה זו.

והנה ידוע קושיית המהר"י באסן על הדין 'ספק ממון להקל', למה הולכים להקל והרי בכל ספק ממון יש גם ספק גזל, וספיקא דאורייתא לחומרא. ותירץ שבספק גזל אין אפשרות להחמיר, דאם יחמיר הנתבע וישלם לתובע, יעבור התובע על ספק גזל ויצטרך להשיבו לנתבע, ולכן אזלינן ביה לקולא.

ולכאורה קשה, למה לא יתחייב הנתבע לשלם לתובע, ולהתנות שאם אינו מחוייב יהיה הממון מתנה, וכך יוכל להחמיר ולצאת מידי ספק גזל בלא שהתובע יכנס לספק גזל. ולהנ"ל ניחא דמדינא א"א לחייבו בכך, כשם שאין חיוב להתנות בעולת נדבה לדעת הר"ן וסייעתו.

והנה בגמ' (ב"ב פא ב) אמרינן דהקונה שני אילנות מביא ביכורים ואינו קורא, משום דמספק"ל אי קנה קרקע וחייב בביכורים או לא קנה קרקע ופטור דלא קרינן ביה אדמתך. ומקשי הגמ', וליחוש דדלמא לאו ביכורים נינהו וקא מעייל חולין לעזרה, ומשני דמקדיש להו, ופ' הרשב"ם דמקדיש להו על התנאי אי הוו ביכורים שפיר, ואי לאו ליקדשו לקנות בהן קרבן.

והקשה האמרי בינה (שחיטה ס' כד ודיינים ס' נ) דמכאן סתירה לדברי הר"ן, שהרי מבואר בגמ' שאם מחוייב בספק ביכורים, ואינו יכול להביאו משום ספק חולין בעזרה, מחייבים אותו להקדיש את הביכורים על תנאי כדי שיוכל לקיים את ספק מצוותו, ואיך כתב הר"ן שטומטום אינו חייב

בבית לבן ובדרך נענש על שלא כיבד אביו. והנה מדנענש יעקב אבינו על שלא כיבד אביו, מבואר שנצטוו בני נח על כיבוד אב ואם.

וכן מבואר בב"ר (לט, ז) שאמר הקב"ה לאברהם אבינו, לך אני פוטר מכיבוד אב ואם, ואין אני פוטר לאחר מכיבוד אב ואם. עיי"ש. ובפרקי דר"א (סוף פכ"ג) איתא, נכנס חם ומצא לערות אביו ולא שם על ליבו מצות כיבוד אב.

ונראה בזה עפ"י מה שכתב רב נסים גאון בהקדמת הש"ס, וז"ל, כי כל המצות שהם תלויין בסברא ובאובנתא דליבא כבר הכל מתחייבים בהן מן היום אשר ברא אלוקים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדורי דורים וכו', עכ"ל. והנה במצות כיבוד או"א כ' החינוך, משרשי המצוה, שראוי לו לאדם שיכיר ויגמול חסד עם מי שעשה עמו טובה, ולא יהיה נבל ומתנכר וכפוי טובה, שזו מידה רעה ומאוסה בתכלית לפני אלקים ואנשים, עכ"ל, וא"כ הרי מצד הסברא שבין אנשים יש לחייב לכבד אב ואם, נמצא דאף בני נח נצטוו על כיבוד או"א, ואתי שפיר הך דיעקב אבינו ודאליפז.

והראוני שכ"כ רבינו הנצי"ב זצ"ל בהסכמתו לס' אהבת חסד, דכל מצות שהם קיום העולם והוא מצורת האדם מה שנשתנה משאר הברואים, וכמו גמילות חסדים, גם אוה"ע מצווין בהן, [ומשו"ה נתחייבו אנשי סדום כליה בשביל שלא החזיקו יד עני ואביון והשחיתו צורת האדם], ומצות כיבוד אב ואם נמי שדעת האדם נותן לה אף אוה"ע מצווים ומחויבים עליה, ומקבלים עליה שכר כמו בניו של נח ודמא בן נתינה. ומ"מ ישראל שנצטוו בתורה על כיבוד או"א אין קיומה משום דעת האנושי אלא משום חוקי התורה.

והנה בקידושין לא, א אמרו גבי עובדא דדמא בן נתינה, ומה מי שאינו מצוה ועושה כך המצוה ועושה על אחת כמה וכמה, ע"כ, ומשמע דאין בני נח מצווין בכיבוד אב, ובפשטות י"ל דהיינו אף שהם מחויבין בכיבוד או"א מצד מה שהדעת האנושי מחייבת, אינם בכלל הציווי משום חוקי התורה, ועל כן חלוקים הם לענין שכרה, ועיי"ש בד' הנצי"ב לענין שכר המצוה.

ושמעתי ממו"ר מרן ראש הישיבה הגראי"ל שליט"א ליישב, דכיון דחיוב ב"נ בכיבוד או"א הוא חיוב שכלי, להכי בעובדא דדמא בן נתינה שנגרם הפסד ממון גדול ע"י הכיבוד, אין השכל מחייב

ובהכרח דסבר הנשמ"א שכל שאין המצוה מוטלת לפניו, לא חייבה אותו התורה לטרוח על המצוה, ואמנם אם נמצאת לפניו בעירו ויכול לקיימה ע"י הוצאת ממון, הרי הוא מחויב להוציא עליה ממון רב עד חומש מממונו, וגם לטרוח בכדי להשיג את המצוה, אבל כשאין יכול לקיימו בעירו הרי הוא כאנוס על קיום המצוה, ואין מחייבים אותו ללכת לעיר אחרת וליצור אפשרות של קיומו. והוא דומה לסברא שנתבאר בר"ן, שאם אינו יכול לקיים את המצוה כצורתו, אינו מחויב ליצור אפשרות תיקון ע"י התנאה בנדבה וכדומה, ואכתי צ"ע (ואמנם בדברי הר"ן נתבאר שמדרבנן כן חייב להקדיש, ועוד דע"ד לא מצאנו אלא בספק חיוב כהא דטומטום, אבל כשמחויב בודאי במצוה אפשר שכן צריך לחפש כל טצדקי ולהוציא ממון כדי לקיימו, עי' בערוגת הבושם חולין שם).

***

על פרשת ויצא

מאת הגאון בעל "גינת אגוז"

שליט"א

ה) מצות כיבוד אב ואם בבן נח ומעשה

אליפז.

וישק יעקב לרחל וישא את קלו ויבק (כט, יא)

וברש"י, לפי שבא בידים ריקניות וכו' לפי שרדף אליפז בן עשיו במצות אביו אחריו להורגו והשיגו, ולפי שגדל אליפז בחיקו של יצחק, משך ידו, אמר לו מה אעשה לציווי של אבא, אמר לו יעקב טול מה שבידי והעני חשוב כמת. והמשמעות לכאורה דמשום מצות כיבוד אב אתי עליה, [דלהכי אהני מה דעני חשוב כמת ונתקיים מצותו]. וצ"ע היכן נצטוה על כיבוד אב שיצטרך לחוש לכבודו.

ובאמת ברש"י סוף פ' תולדות (כח, ט) כ' בתו"ד, ולמדנו מכאן שנטמן יעקב בבית עבר י"ד שנה בהליכתו לבית לבן ללמוד תורה ממנו, ולא נענש עליהם בזכות התורה, ולא פירש ממנו יוסף אלא כ"ב שנה. ומקורו במגילה טז, ב אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא גדול תלמוד תורה יותר מכבוד אב ואם שכל אותן שנים שהיה יעקב אבינו בבית עבר לא נענש וכו'. ואמרי' דבשאר השנים שנשתתה

מרן שליט"א דכיון דזהו גדר חיובו, הרי הדבר תלוי לפי אותו הכיבוד שלפניו אם הוא דבר שכלי לעשותו, והנה הכא הלא אין זה מן השכל להרוג אדם מפני רצון אביו, וא"כ ליכא כה"ג כלל למצות כיבוד אב, ועד שאלפיז תוהא מה אעשה לציוויו של אבא, הרי אין בזה מצות כיבוד כלל.

וע"כ צ"ל דלא נתכוין אליפו בזה לקיים מצות כיבוד אב, ורק דמה דעני חשיב כמת, היינו דלפי האמת כך הוא עניינו, יש בזה להניח דעת עשיו שעשה את ציוויו, ולפי שגדל בחיקו של יצחק, קיים בזה את ציוויו עשיו להמיתו.

ז) בני תמורה.

ויהי בבקר והנה הוא לאה (כט, כה)

שנינו נדרים כ, ב "וברותי מכם המורדים והפושעים ב" אמר רבי לוי אלו בני תשע מדות וכו' בני תמורה וכו'. וכ' הראב"ד בבעלי הנפש (שער הקדושה, וכן יעו"ש פירש"י) וז"ל, בני תמורה שהיה מתכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו. וי"מ אפילו בשתי נשים שהוא מתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת והוא סבור כי היא חברתה. ויש ששואלין לזה הפירוש, א"כ יש מן השבטים שהן בני תמורה, שהרי יעקב אבינו ע"ה נתכוין לרחל ונזדמנה לו לאה, יש לומר, עדיין לא ניתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקי מצות, אי נמי אפשר שלא נתעברה בלילה ההוא. אלא אי קשיא הא קשיא, מאחר שהוא שוגג והוא סבור שהיא היא המתכוין אליה למה נקרא מורד ופושע, אלא מחוורתא כלישנא קמא. עכ"ל. [ובעיקר תי' הראב"ד שלא נתעברה בלילה ההוא, ע"י משנת חיים כאן].

ונמצינו פלוגתא בפירוש "בני תמורה" אשר מזה נפקותא אם שייך כן גבי יעקב אבינו בהחלפת רחל בלאה, דלהראב"ד דס"ל דבני תמורה היינו בנתכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו, א"כ זה לא שייך אצל יעקב שהרי כוונתו היתה למי שסבר שהיא אשתו, וליכא בהא כלל משום בני תמורה. ולהי"מ דס"ל דאפי' בב' נשיו שמתכוין לזו ונזדמנה האחרת והוא סבור כי היא חברתה, הוי זה בני תמורה, א"כ גבי יעקב אבינו אף שהיה סבור שזו רחל ולכך נתכוין אליה, מ"מ הו"ל לכאורה בכלל בני תמורה, לפי שמתכוין לאחרת מזו שלפניו.

ובביאור פלוגתתם לכאן צ"ל, דהראב"ד ס"ל דבני תמורה עניינו משום דכוונתו לערוה הוי מורד ופושע, ולכך הבן אף שכשר הוא, אית ליה פגם

להפסיד כ"כ בשביל שלא יעיר אביו משנתו, ולא היה מחויב בזה משום המצוה השכלית.

ו) במעשה דאליפו.

והנה במעשה דאליפו שמעתי להעיר, דעד שמשיבו יעקב אבינו לאליפו דעני חשוב כמת, ומתקיים בזה כיבוד אב שציוהו עשיו להורגו, הו"ל דאין כיבוד אב דוחה מצוה, כדאיתא בפ"ק דקידושין (לב, א) אבא אומר השקני מים ומצוה לעשות, מניח אני כבוד אבא ועושה את המצוה, שאני ואבא חייבין במצוה, [וביבמות ה, ב יליף לה דכולכם חייבין בכבודי עיי"ש בתוס' ד"ה כולכם], וכיון שמוזהר על רציחה מז' מצות ב"נ, הרי אין מצות כיבוד אב דוחה איסור רציחה.

והנה לפמשנ"ת להלן פ' ויגש בהא דאמרו בקידושין שם (לא, א) אבא אומר לו השקני מים ואמו אומרת לו השקני מים, הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבין בכבוד אביך, דלאו היינו דאיכא גריעותא בהמצות כיבוד אם מחמת חיובה בכבוד האב, אלא דדין קדימה הוא, דכשיש לפניו ב' מצוות כיבוד, סברא הוא להעדיף כיבודו של זה שגם המתכבד השני חייב בכיבודו.

ולפי"ז נפקא דהיכא דלא יקיים הך קדימה, אמנם לא נהג כהוגן, מ"מ שפיר אית ליה מצות הכיבוד דקעביד.

והנה הכא גבי אליפו, אם לא יחוש לדין הקדימה שאתה ואביך חייבין במצוה, ויהרוג את יעקב במצות אביו, יש בידו קיום מצות כיבוד אביו. [וי"ל דאף משום מצוה הבאה בעבירה ליכא, דאמנם המעשה רציחה היה בעבירה, וא"כ ליכא למצות הכיבוד בעשיית המעשה, אכן הא איתא למצות הכיבוד בהתוצאה, מה שיהא הרוג].

א"כ יתבאר היטב, דאליפו שבא לקיים המצות כיבוד אב להרוג את יעקב ולא חש כלל לעון הרציחה שמוזהר בו, לא יהני לו ליעקב אבינו לומר לו דיש לו להקדים כבוד המקום, ולא לעבור העבירה, דודאי לא חש אליפו הגוי לכבוד המקום, רק אהני ליה ליעקב בעצה שיש בה קיום המצוה דכיבוד אב, דעני חשוב כמת.

אכן להמתבאר דכל מצות כיבוד או"א בבני נח, אינו אלא משום דהוא דבר שכלי, והובא ממו"ר

היא המתכוין אליה. [וכקושיית הראב"ד על היש מפרשים].

ועוד, הנה בענין הורתו של דוד הובא דאיתא בכתבי האריז"ל בדבורו של ישי עדיין לא היתה מבוררת ההלכה של "לא יבא עמוני ומואבי בקהל ה'" עמוני ולא עמונית (כדאי' יבמות עו, ב), וישי נכד רות המואביה חפץ שלפחות אחד מבניו יהיה כשר ללא פקפוק לבא בקהל, ויחד לעצמו את שפחתו, וסבר לשחררה אחר כך, ובזה יהני שלהבן הנולד ממנה יהא מותר בלא חשש לינשא לבת ישראל (עי' מתני' קידושין סט, א), אמר ישי לשפחה, בתי תקני עצמך כדי שתכנסי אלי בגט שחרור, הלכה השפחה ואמרה לגבירתה אשת ישי, הצלי עצמך, נפשי ואדוני מגיהנם, אמרה לה, מה טעם, שחה לה הכל, אמרה לה, בתי מה אעשה שהיום שלש שנים שפירש ממני, אמרה לה השפחה, לכי ותקני עצמך ולערב כשאלך לסגור הדלת ואכבה הנר הכנסי את ואני אצא. ואז נתעברה ונולד דוד. [ובקשו בניה להורגה ואת דוד, לפי שחשדוה שהרתה ממזר, ואמר להם ישי שיעשוהו רועה צאן, ואמו לא גילתה מעשה השפחה שנתנה לה ליכנס תחתיה, שלא לבייש בעלה, ושלא לגלות על השפחה שגילתה בלא רשות סוד אדוניה]. (עפ"י ילקוט המכירי קיח, כח ועי' הרחבת דברים בהקדמת ס' שלמי תודה שבועות, ובמאמר בסו"ס משבצות זהב רות).

והנה הובא לעיל ד' הראב"ד בשי' הי"מ דאפי' בשתי נשיו ונתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת והוא סבור כי היא חברתה, דיש שואלין לדבריהם א"כ יש מן השבטים שהן בני תמורה, משום החלפת רחל בלאה. ולפי המובא במדרש, א"כ יש לשאול כן גם גבי דוד, דנמצא שהוא מבני תמורה, מחמת ההחלפה שהיתה בהורתו.

והנה להשיטות דלא הוו בני תמורה רק בנתכוין לערוה ונזדמנה לו אשתו א"כ דליכא גבי דוד משום בני תמורה, שהרי לא יתכן דמה שנתכוין ישי להשפחה, היה בכלל נתכוין לערוה, דהא צדיק כישי לא שייך למימר שנכשל בכונה לערוה, ובפרט שהרי אמרו עליו בב"ב (יז, א) שהוא מד' שמתו בעטיו של נחש, שלא חטאו, ואיך נימא שהוא בכלל נתכוון לאכול בשר חזיר.

ועל כרחק הביאור בהא דלא חשיב מה שנתכוין להשפחה שנתכוין לערוה, דהנה באיסור שפחה נחלקו המפרשים, דעת הרמב"ם (פי"ב מאיסו"ב הי"א) דמדאורייתא מותרת וכדמפורש שמותרת

שהוא בן תמורה, היינו שהוא תמורת עבירה, וכן מבואר ברש"י שם שכ' להך פירושא וז"ל, וקרובין לממזרות שהרי נתכוון לניאוף, עכ"ל, והיינו דכוונת העבירה היא הגורמת. אולם הי"מ ס"ל דלאו משום עבירה דוקא חשיב בני תמורה, אלא כל שהיתה לפניו אחת ונתכוין לאחרת, הוי פגם בהבן שהוא נולד מתמורת מי שחשב בה, ולהכי אף בשוגג, דליכא פשיעה ומרידה, מכלל פגם זה הנקרא בני תמורה לא נפיק.

אכן אי נימא הכי בדעת הי"מ, דלאו משום ריעותא בדידה מה שכוונתו לאחרת, רק פגם משום עצם הדבר, א"כ תמוה טובא מה שתי' הראב"ד הך דיעקב אבינו, שלא נצטוו עדיין בדקדוקי מצות, דאם אינו אלא פגם מחמת עצם הדבר שנמצאת לפניו זו וחושב באחרת, א"כ מאי שינויא הוא, דמאי אכפ"ל אם נאסרו בזה אם לאו, סו"ס הפגם קיים.

ועוד, הנה מצאתי בזה"ק (פ' ויחי רכב, ב) שכ' גבי החלפת רחל בלאה כך, גלי קמיה קב"ה דיעקב לאו ריעותיה למיחד קמיה בהאי, ולא אסתכל ברעותא באתתא אחרא בההיא שעתא, כשאר חייבי עלמא, ועל כך כתיב ויהיו בני יעקב שנים עשר, דהא בנייהו דשאר חייבי עלמא דעבדין ההוא עובדא בשמא אחרא אקרונ, ע"כ, [פי' שיעקב לא היה ברצונו לחטוא, ולא התבונן ברצון באשה אחרת, כשאר רשעי העולם, דבני רשעי העולם העושים מעשה כזה נקראים "בשמא אחרא" היינו בני תמורה, כדהביא לפרש במתוק מדבש בשם האחרונים, ועל כך מעיד הכתוב שכולן שוין לטובה].

הנה מצינו בזה בזה"ק, דבכה"ג שכוונתו לאשתו זו והוחלפה באחרת חשיב בכלל בני תמורה, אלא דהכא גבי יעקב שגלוי וידוע שלא היה ברצונו לחטוא, לא הוו בני תמורה, וע"ז מעיד הפסוק שכולן שוין לטובה. והנה אי נימא, דמה דחשיב בני תמורה כה"ג שלא נתכוין לעבירה, הוא משום דאיכא פגם בעצם הדבר מה שנמצאת לפניו זו וחושב באחרת, א"כ מאי אהני שרצון יעקב לטובה ולא לחטא, הא הפגם דבני תמורה אינו משום איזה חטא.

ועוד יל"ע בעיקר ד' הזוהר דמבואר בדבריו דאלמלא שגלוי וידוע לפניו ית' שאין רצון יעקב לחטא, היה בזה חטא ועון, וצ"ב, מה חטא איכא בזה, כאשר הוחלפו שלא מדעתו והוא סבר שהיא

לא עצם מה שהיתה במחשבתו אשה אחרת, אלא הפריצותא שיש במחשבה זו. ולהכי אף בב' נשיו שסבור שהיא זו ונזדמנה אחרת, איכא ריעותא מענין פריצות זו מה שלא בירר ואימת האמת כפי שהיא, שנמצאת לפניו האחרת, ולא זו שחושב בה, ושוב איכא בהמעשה ידיה משום הך פריצותא שנמצאת לפניו אחת וחושב באחרת. וכהא דא' שם דאפי' בב' נשיו לא ישתה בכוס זה ויתן דעתו באחר, מקרא דולא תתורו.

וזהו שנתפרש בזה"ק דכה"ג אף שאינו יודע בהחלפה איכא עון, והיינו פריצותא שחושב באחרת מזו שלפניו, וגם כה"ג דהו"ל לאמת ידיעתו ולחשוב רק בזו, יש בזה משום הך פריצותא.

והנה הראב"ד ביאר דלשיטת הי"מ דאפילו בב' נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת והוא סבור כי היא חברתה הוי בכלל בני תמורה, דאצל יעקב אבינו אינו כן, שעדיין לא ניתנה תורה ולא נאסרו בדקדוקי מצות, ונתקשינו דאי אין הפגם משום איזה עון, רק משום עצם מציאות זו, א"כ מהו שתירץ שלא נאסרו בדקדוקי מצות, הא מאי אהני לן בזה סו"ס הפגם קיים מחמת מציאות זו דתמורה.

אכן להמתבאר דאי"ז משום המציאות, אלא מחמת הפריצותא שבזה, י"ל עוד, דכל הפגם דאיכא בהפריצותא הוא רק משום דאיכא ציווי ורצון ה' שלא יעשה הדבר הזה, וממילא כאן שלא נצטוו על זה, אין בזה פגם.

ובזה נתיישבה תמיהת הראב"ד על שיטה זו, דמאחר דהוא שוגג והוא סבור שהיא היא המתכוון אליה למה נקרא מורד ופושע. דלפמשנ"ת אף כשהוא שוגג מ"מ אתינן עלה משום הא דהו"ל לאמת הדבר, שלא לעשות דבר שיש בו פריצות מה שנמצאת לפניו אחת וחושב באחרת.

ומדאיתאן להכי יש לבאר ולחלק בין הך דישי אבי דוד להחלפת רחל בלאה דיעקב אבינו, דהנה גבי יעקב אבינו מצינו שמסר סימנים לרחל, משום שחש מפני לבן הרמאי שיחליף לו את רחל, ולא היה זה דבר הרחוק מן הדעת שיעשה זאת לבן, והרי גם מסירת הסימנים ע"י רחל ללאה אף היא כדת נעשתה, ולדורות עמדה זכות זו, וא"כ י"ל דבכה"ג יש בזה משום הא דהו"ל לברורי וכנ"ל. וע"ז אתי ד' הוזה"ק דגבי יעקב לית משום הא, דגלוי וידוע לפניו ית' שאין רצונו לחטוא, וכן תי' הראב"ד שלא נצטוו עדיין בדקדוקי מצות.

לעבד עברי, ורבנן גזרו עליה לאוסרה לישראל [ולא גזרו לאוסרה על עבד עברי], ודעת האונקלוס (דברים כג, יח) דהוא אסור מן התורה מקרא ד"לא תיהיה קדשה". וי"ל פשוט, דישי אבי דוד סבר דלא אסרה תורה את השפחה, וגזירת חכמים לאסור השפחה אכתי לא נגזרה בימיו, ועל כן מותרת לו השפחה, [ומה שאמרה השפחה לאשת ישי להצילו מגיהנם, י"ל דכבר בימיו היתה קיימת שיטה זו דהאונקלוס, שנאסרה שפחה מן התורה], ושפיר ליכא בזה משום בני תמורה. אמנם להי"מ דאף בב' נשיו ונתכוין לזו ונזדמנה האחרת איכא משום בני תמורה, יש לשאול כן גבי דוד. (ואמנם בפ"י החסיד יעב"ץ לתהילים עה"פ "הן בעון חוללתי" (נא, ז) כ' שהיה בן תמורה. ועי' מש"כ בהגהות לס' בעלי הנפש להראב"ד שם).

ואשר נראה בעזה"י, ובהקדם ביאור שי' הי"מ דחשיב בני תמורה אף בב' נשיו שנתכוין לזו ונזדמנה האחרת, דהנה באוה"ח פ' ויחי (מט, ג) האריך בדבר החלפת רחל בלאה, וכ' דלא היה זה בכלל בני תמורה, וביאר החילוק וז"ל, כי ישתנה מעשה יעקב, לצד כי מחשבתו וידיעתו שלמה, פירוש כי היה חושב ברחל גם היה בידיעתו כי היא זאת רחל, לא שהיה יודע שהיא לאה וחשב ברחל, שלזה יקרא בני תמורה, עכ"ל. ומשמעות דבריו דנקט דבב' נשיו שהוא מתכוין לזו ונזדמנה לו האחרת והוא סבור כי היא חברתה לאו בכלל בני תמורה הוא, וכשיטת הראב"ד, ולהכי בהך דיעקב ליכא כלל משום בני תמורה. אכן מבואר בדבריו, דנקט דשייך בני תמורה אף בשלא נתכוין לערוה, רק שהיה יודע שזו לאה ונתכוין לרחל, בהכי נמי הוי בכלל בני תמורה, [ודלא כהראב"ד דדוקא בנתכוין לערוה].

ובדעת האוה"ח מבואר דנקט דלאו משום פגם בעצם הדבר, רק דאם היתה ידיעתו אחרת מכוונתו, שידע שזו לאה וחשב ברחל דקרא בן תמורה, דאז איכא פריצותא מה שחושב באחרת, וכעין שאמרו בנדרים שם, "ולא תתורו אחרי לבבכם" מכאן אמר רבי אל ישתה אדם בכוס זה ויתן עיניו בכוס אחר, ואמר רבינא לא נצרכא אפילו בשתייהן נשיו.

והנראה בס"ד, דאף להי"מ דגם בשסבור שהיא זו ונמצאת אחרת הוי בני תמורה, אינו משום פגם בעצם הדבר מה שהיתה לפניו אחת ונתכוין באחרת, אלא יסוד עניינו מחמת הפריצותא שיש להאדם שנמצאת לפניו אחת וחושב באחרת, היינו

גלגול, דאמרה ליה כיון דדייקת כוליה האי לא מצינא דאידור בהדך, ועל כך הביאו ד' הירושלמי, שכ', מאי טעמא דרבנן אם אומר את כן אין שלום בתוך ביתו לעולם, שברה כלים מאי וכו'. מבואר דפי' התוס' דטעם הירושלמי דאשה ששיברה כלים פטורה מהאי טעמא דאמרה ליה כיון דדייקת כוליה האי לא מצינא דאידור בהדך, ואין שלום בתוך ביתו.

אמנם ברמב"ם משמע שביאר טעם אחר בדברי הירושלמי, שכ' (פכ"א מאישות ה"ט) וז"ל, האשה ששיברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה פטורה, ואין זה מן הדין אלא תקנה, שאם אין אתה אומר כן אין שלום בתוך הבית לעולם אלא נמצאת נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות ונמצאת קטטה ביניהם, ע"כ.

מבואר דטעם הפטור דאם יהא הדין דחייבת, מחמת כך תהא נזהרת ונמנעת מרוב המלאכות וע"י שלא תעשה המלאכות נמצאת קטטה ביניהם, ואי"ז כטעם שכ' התוס' דאינה יכולה לדור עמו באופן שידקדק עמה ויחייבנה אם תזיק, ולכן יש לפטור האשה מתביעות וחיובים לבעלה.

והנה י"ל נפק"מ באופן שהזיקה שלא בשעת מלאכתה, דלטעם הרמב"ם נראה דאין לפטור א"כ הזיקה תוכ"ד מלאכתה, כדי שלא תימנע מלעבוד עוד, וכמשמעות לשונו בתחלת דבריו להדיא וז"ל, "האשה ששיברה כלים בעת שעושה מלאכותיה בתוך ביתה", אולם כשהזיקה שלא תוך מלאכתה, אין סיבה לפוטרה, וכ"כ התשב"ץ (ח"ג סי' רצט) שלדעת הרמב"ם אינה פטורה אלא בשעת מלאכתה, משא"כ לדברי התוס' אין חילוק, דלא מטעם מלאכתה פטורה אלא משום שלום ביתה. [ועי' ב"ש וחלק"מ שהעירו בדבר דבד' הרמב"ם משמע דהפטור רק בשעת מלאכתה, ובירושלמי ובתוס' לא משמע לחלק, ואכן להנתבאר תלי בטעמא דמילתא].

והנה הראב"ד בהשגות שם השיג על ד' הרמב"ם שפטרה את האשה ששיברה משום שלום בית, וז"ל, א"א לא מן השם הוא זה, אלא מפני שהיא שמירה בבעלים שהוא שכור לה בכל שעה, ע"כ, ור"ל שאף מן הדין פטורה מנזקיה, משום שבעלה עמה במלאכתה כל שעה, ופשיעה בבעלים קי"ל דפטור.

ועי' במ"מ שאכן גם לדעת הרמב"ם יש לפטור את האשה מטעם זה דחשיב שמירה בבעלים, אלא

אכן בעובדא דישי אבי דוד, הרי איתא בחז"ל שלא גילתה אם דוד את הדבר גם כדי שלא לבייש השפחה שגילתה בלא רשות סוד אדוניה, והרי דבר זה רחוק מן הדעת שתגלה השפחה ותחליף מקומה בזולתה, ולפמשנ"ת דכל עיקר מה דבהחלפה של זו שלפניו ממי שחושב בה איכא משום בני תמורה, היינו משום הפריצותא שבוה, מה שלפניו זו וחושב באחרת, וגם כשנזדמן כן שלא בכונה איכא ריעותא משום הך מילתא, במה שלא בירר ואימת את הדבר על בריו, אחר שהיה יכול לבא לידי החלפה, כפי שאכן אירע, א"כ בעובדא דישי, שלא היה עולה על הדעת שתקרה החלפה זו, הא ליכא כלל משום בני תמורה.

ח) אשה ששיברה כלים.

ותאמר אסף השם את הרפתי (ל, כג)

פירש"י בשם אגדה, כל זמן שאין לאשה בן אין לה במי לתלות סרחונה, משיש לה בן תולה בו, מי שבר כלי זה בנך, מי אכל תאנים אלו בנך. [ומקורו בב"ר פ' עג, ה].

הנה משמע דאשה ששיברה כלי אינה חייבת לשלם, ולכן יכולה לתלות את סרחונה בבנה להסיר ממנה את הבושה.

[הא דמותר לה לתלות סרחונה בבנה, העירני ידידי הרה"ג ר"צ כהן דלכאו' הוא מפני שמותר לשקר מפני דרכי שלום, ואין נגרם שום נזק לבנה, וכמש"כ הח"ח כלל ח בבאר מים חיים סק"ה, דאין מצוי שיבא נזק או שאר דבר המיצר לקטן ע"י מה שמספרין גנותו, והיינו בקטן שאינו בר דעת, ועי"ש דאם ע"י דיבור בגנותו יסובב לו ריעותא אסור לדבר גם על קטן, וע"ע גינת אגוז קמא פרשת שלח, האופנים דיש איסור דיבור על קטן ומשנ"ת בזה].

והטעם שפטורה מתשלומי נזקין יתבאר עפ"י דברי הירושלמי (כתובות פ"ט ה"ד) שהביאו תוס' כתובות פו, ב (ד"ה ר"א), דאיתא, שיברה את הכלים מאי את עבד לה כשומרת חנם או כשומרת שכר, מסתברא אפילו כשומרת חנם אינה אם אומר את כן אין שלום בתוך ביתו לעולם, ע"כ. והיינו דאשה ששיברה כלים אין לחייבה כלל מטעם שיהא שלום בתוך ביתו של אדם.

והנה התוס' קאי בהא דאמרי' דאין הבעל משיבוע את אשתו שלא נטלה ממונו שלא כדין ואפי' ע"י

שמוטל עליו להתעסק אינו בכלל אדם המזיק, דכל עיקרו של חיוב אדם המזיק הוא כשכל עיקר עיסוקו בשל חבירו אינו בדין, אבל כשבדין מתעסק בשל חבירו, אי"ז בכלל אדם המזיק.

ועיקר הדברים כ"כ הרמב"ן כתבות לד, לענין הניח להם אביהם פרה וסבורים שהיא שלו וטבחהו ואכלוה דאין משלמין אלא דמי נהנה, ולא כל הנזק, והוכילו התוס' דטעם הפטור משום דהוי מזיק באונס, והרמב"ן פירש וז"ל, האי דברשות ק' אנחית דכסבורים דשל אביהם, עכ"ל. והיינו שבדין הם מתעסקים בה ואי"ז בכלל מזיק.

אשר לפי"ז י"ל דזהו שיטת הראב"ד דיש לפטור האשה משום דהוי שמירה בבעלים, משום דכל עיקר אין לדון אלא משום שומר, ולא משום מזיק, דהרי עיסוקה בנכסיו מוטל עליה, ואינה בכל מזיק כלל.

אכן הנה בדעת התוס' מבואר דלא ס"ל להך מילתא דהמזיק ברשות פטור, היינו מי שבדין מתעסק בדבר אינו בכלל מזיק, ולכן הוצרכו לפרש דזה משום מזיק באונס דפטור, ויש לבאר, דהרמב"ם ס"ל כהתוס' דאין לפטור משום מזיק ברשות, והוצרך לטעם דתבע לימנע מעשיות מלאכות.

והנה בלשון הירושלמי שנסתפק אם האשה חנם או כשומר שכר, משמע כהראב"ד דמשום שומר אתינן עלה לחיובו, וכמשנ"ת דאין לחייבה משום מזיק, אולם לדעת הרמב"ם וכשי' התוס' דיש לחייבה משום מזיק, צ"ב ד' הירושלמי שדנו משום שומר חנם או שומר שכר, הא תיפו"ל משום מזיק ואף אי חשיבא כשומר חנם תתחייב.

אכן שיטתם מתבארת כמין חומר מתוך דברי התוס' עצמם, בר"פ המנח שם שפי' בהסוגיא דטבח אומן שקלקל (שם צט, ב) דאיתא שם דטבח אומן חייב מפני שהוא כנושא שכר, ומשמע דאפי' בחנם אינו כמו בשכר ודחי, מפני שהוא נושא שכר והיינו דהיכא שנוטל שכר חייב, ופירשו התוס' לפי שיטתם דבאונס כעין אבידה אדם המזיק חייב ובאונס כעין גניבה פטור, ולפי"ז אדם המזיק כמו שומר שכר שחייב גם על אונס כעין אבידה, ויתחייב אפילו בחנם משום אדם המזיק, ודחי דלא הוי אונס כעין אבידה אלא כעין גניבה, ולכן בחנם פטור, דאין לחייב באונס כעין גניבה משום אדם המזיק, ורק כשנוטל שכר יש לחייבו מדין שומר שכר.

דס"ל דכיון שאין הבעל נמצא במלאכתה כל שעה, נצרכת התקנה כשהזיקה בשעה שלא היה עסוק בצרכיה, וכ"מ בנמוק"י ב"מ (נה, ב מדה"ר) וז"ל, כן הבעל דוקא כשהוא מתעסק במלאכת אשתו הויא שאלה בבעלים אבל כל שאינו עסוק במלאכתה אם שאלה ממנו כלי ונאנס בידה חייבת והכי מוכח בירושלמי בפרק הכותב דגרסינן התם האשה ששברה כלים בתוך הבית פטורה שאם לא כן אין לך שלום בבית לעולם אלמא דוקא מפני תקנה היא פטורה אבל מדינא חייבת וכן דעת הרמב"ם ז"ל אף על פי שהראב"ד ז"ל השיגו ואמר שפטורה משום פשיעה בבעלים והאחרונים ז"ל הסכימו לדברי הר"מ שהירושלמי מוכיח עליהן ע"כ.

אלא שכבר תמהו האחרונים, [עי' מ"מ שם], דאיך שייך לפטור את האשה משום דין שמירה בבעלים, והרי מיירי באשה ששברה כלים, ויש לחייבה מדין מזיק, ובמזיק בידים לא מצינו פטור של בעליו עמו. [ועיי"ש מש"כ לחדש שהמזיק בלא כוונה פטור ג"כ כשבעליו עמו, וע"ע הפלאה אה"ע שם, באר יצחק חו"מ, דבר אברהם סי' מ בהגהה].

והנראה בס"ד ביאור ד' הראב"ד מה דאית בה פטור דבעליו עמו אף בשיברה את הכלים. דהנה התוס' ר"פ המניח (כו, ב) דאדם המזיק פטור באונס כעין גניבה, ופירשו הא דפטרינן באפילה, דהיכא שנתקל מחמת מכשול דלא איבעי ליה לעיוני אנוס הוא ופטור, ומשא"כ פלוגתא דנתקל פושע דנתקל בעצמו דלא הוי אנוס, אולם הרמב"ן ב"מ פב, ב והריב"א בשיטמ"ק שם פליגי וס"ל דאדם המזיק חייב אפי' אונס, וז"ל, וריב"א פירש דודאי נתקל דמי לרוח מצויה, ואדם המזיק חייב בנתקל, ולכך פטור שומר חנם, דכיון דהוי שומר לא שייך בו דין אדם המזיק שהרי עליו מוטל להתעסק בדבר, ולכך לא מחייב אלא בפשיעה, אבל אדם דעלמא מה לו להתעסק בדבר כיון שאינו מוטל עליו לכך חייב ככעין גניבה ואבידה, עכ"ל.

וכ"כ הרמב"ן סו"פ הפועלים (ב"מ פב, ב) בקצירת האומר, וז"ל שאין באומן הטועה במלאכתו משום מזיק, עכ"ל, ודחה בזה קושיות התוס' שם מטבח שקלקל שדנו בגמ' אי חשיב כשומר חנם או שומר שכר, והקשו תוס' דמ"מ יתחייב משום אדם המזיק, וביארו לפי שיטתם דטבח אומן הוי אונס כעין גניבה, ומזיק פטור באונס כזה, ודחה הרמב"ן דאין בזה משום מזיק כלל, והיינו כמש"כ הריב"א, דכיון

ופריך, וליחשבה גבי שבע מצות, ומשני, מ"ד מורשה מיגזל קא גזיל ליה, ע"כ, והיינו דחיובו דעכו"ם על שלומד תורה משום גזל, וצ"ב, דהא ליכא שום לקיחת ממון מישראל ע"י שעוסק בתורה. עוד איתא שם נו, א בן נח שיחד שפחה לעבדו ובא עליה נהרג עליה, ופירש"י דנהרג משום גזל, וה"נ צ"ב דהא ליכא כלל הפסד ממון לחבירו, ואיזה איסור גזל יש בזה.

וביאר בזה מו"ר הגר"א גרבוז שליט"א דבאיסור גזל דב"נ נתחדש דלאו משום החסרון וההפסד, אלא עצם מעשה הגזילה הוא האיסור, וזהו חיובו משום גזל כשלומד תורה, דיש בזה מעשה גזילה, אף שאינו מחסר ממון כלל. וכן כשיחד שפחה לעבדו ובא עליה קעבר משום גזל, משום שנשתמש במה שאינו שלו, וזה הוי מעשה גזילה. (וע"ע משנ"ת בזה לעיל פ' נח).

אשר לפי"ז מבואר היטב דבדין גזל דב"נ שהוא משום עצם מעשה הגזילה, ולא מצד חסרון ממון אצל הנגזל, וגם כשאינו מחסר כלום חיובו על מעשה הגזילה, א"כ מבואר היטב, דבע"ז האסורה בהנאה, אף דלא חיסר מידי בגניבתו, מ"מ הוי בכלל איסור גזל דב"נ, ונהרג על זה. [אמנם יעוי' תשו' הרשב"א ח"א סי' תרב ובחידושו לנדרים מז, ב דאיסור"נ חשיב אינו שלו כלל, וא"כ לכאורה אף בב"נ ליכא משום גזל].

***

(י) "יקרים מפז"

מאת הרה"ג רבי פנחס זלצמן שליט"א

ראש כולל ש"ס בוסטון ביתר

בס"ד

יעקב אבינו ע"ה רואה בחלומו את כל ההיסטוריה, כך אומרים חז"ל. הוא רואה את שר מלכות בבל עולה שבעים שליבות בסולם כנגד שבעים שנות גלות בבל, ויורד. הוא רואה את שר מלכות מדי עולה חמישים ושתים שליבות כנגד שנות גלות מדי, ויורד. גם שר מלכות יון שעולה מאה ושמונים שליבות, יורד בסוף. אבל שר מלכות אדום, זו הגלות שבה אנו נמצאים, עולה ועולה ועולה ואינו יורד. יעקב אבינו נבהל מהמחזה, האם גלות אדום

וכדבריו יש לבאר ד' הירושלמי שדנו אי אשה חיובה מצד אדם המזיק, ותתחייב רק באונס כעין אבידה ולא כעין גניבה, או דחשיבא כנוטלת שכר ותתחייב אף באונס כעין גניבה. ומפיק דלא תתחייב כלל משום שלום בית וכמשנ"ת.

והנה יעוי' חזו"א סי' יא שעמד ברמז על ביאור זה לפטור האשה משום מזיק ברשות שמוטל עליה לעסוק במלאכתה, אך דחי לה דבגמ' פרק המניח דנו במזיק את אשתו בתה"מ אם חייב, ולדברי הרמב"ן והריב"א תיקשו הלא עוסק במה שמוטל עליו בקיום חיובה לה ואין להחשיבו [ומדין שומר אין שייך לחייבו דאין שמירה בבני אדם], וע"כ צ"ל דהרמב"ן והריב"א לא איירי במי שהזיק בפשיעה תוך מלאכתו, ואי נימא הרי לא תעלה ארכותינו בביאור הראב"ד בד' הירושלמי דפטר אפי' בפשיעה, ועיי"ש שכ' לדחוק דאיירי שלא שברה בידים.

אכן הראני להגאון רבי אליעזר מטלז בתשובותיו (סי' ב) שעמד לבאר ככל האמור בס"ד, ועמד (בענף ב) בקושיא זו שהק' החזו"א, וכתב דשאני נזקי אדם בשור מנזקי אדם באדם, דבחוכל לא נאמר פטור זה הזיק כשמוטל עליו להתעסק בדבר, עיי"ש, ויש לבאר הדברים עפי"ד הגר"ח דגדר חובל אין הוא משום תשלומי נזק, אלא כופר איבריו, וחלוקים בכל גדר חיובם.

(ט) גניבת איסורי הנאה בבן נח.

עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה (לא, לב)

כ' האור החיים והמשך חכמה, לא יחיה, שכן נח נהרג על הגזל, כמש"כ הרמב"ם פ"ט ממלכים ה"ט. וכן הובא משמיה דהגר"ח זצ"ל, [והוסיף דזהו שמסיים הפסוק "ולא ידע כי רחל גנבתם" וישראל אינו נהרג על הגזל].

וכבר הקשו בזה לפימש"כ בחי' הר"ן ע"ז נט, ב דאיסור הנאה מע"ז נוהג אף בבני נח, [ודלא כדכתב הטורי אבן חגיגה יג, א ד"ה א"מ ד"ת שאין ב"נ מצווין בזה], א"כ אין לחייב ב"נ הגזול ע"ז משום גזל, שהרי נאסר בהנאה, ולא מידי גזל מיניה. וכדאיתא בתוספתא כלאים ריש פ"ה, כלאי הכרם מותרין משום גזל.

והנראה בזה, דהנה איתא בסנהדרין נט, א אמר ריו"ח עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה ציוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם,

הבטחה זו כל כך חשובה בעיני השי"ת, עד שכאשר יעקב אבינו ע"ה התעכב מלעשות זאת, הקב"ה הקפיד עליו בפרשת וישלח. כי הקב"ה חפץ בהשראת שכינתו דווקא בתוך העולם שלנו.

כותב רבינו בחיי בפרשתינו על הפסוק (פל"א פ"ל): "כי נכסוף נכספתה" בתוספת ה"א, שיעקב אבינו נכסף לבית המקדש שנרמז באות ה"א, אבל רבינו בחיי מוסיף גם הוראה בשבילנו: "ומי שאינו נכסף לו הוא החוטא".

אז הבה ולא נשכח שכבר 1955 שנה שאין לרבש"ע בית, וכל זה מחכה לדבר אחד ויחיד, שאנחנו נפתח את הפה ונבקש. כי כך אומרים לנו חז"ל בפסיקתא, המובאת ברש"י להושע פרק ג, ה: אמר ר"ש בן יוחאי בשלשה דברים מאסו ישראל בימי רחבעם, במלכות שמים, במלכות בית דוד, ובבנין בית המקדש. אמר רבי שמעון בן מנסיא אין מראין סימן גאולה לישראל עד שישובו ויבקשו שלשתן. אז זה התפקיד שלנו כעת. לא לבקש רק את השגרה ושהצבא ינצח בעזה, אלא את מלכות השם יתברך בעולם, את מלכות בית דוד ואת בנין בית המקדש. כי כבר הגיע הזמן שלרבש"ע יהיה בית, וגם הוא 'כביכול' יחזור לשגרה.

תמשך לעולם? ואז הקב"ה מבטיח לו שהוא בכבודו ובעצמו יוריד את שר אדום, כאמור בפסוק בעובדיה א,ד: "אם בין כוכבים שים קנך, משם אורידך נאם ה'".

מיד כאשר יעקב אבינו מתעורר משנתו, הוא מבטיח שאם יהיה א-להים עמדי וכו' אזי האבן הזאת אשר שמתי מצבה תהיה בית א-להים, מה מיוחד בבית יותר מאשר במצבה?

חושבני שיש לומר כך: 'מצבה' היא אבן שיוצקים שמן על ראשה, כלומר רק החלק העליון שבה חשוב, אבל החלק התחתון לא מעניין את אף אחד. אבל 'בית' מורכב משלשה חלקים: רצפה קירות ותקרה, רק כאשר יש לבית את כל שלשת המאפיינים, רק אז הוא מקבל את התואר 'בית'. הוי אומר שגם החלקים הנמוכים יותר גם הם חלק מהמהות הכוללת של בית. בהמשך לזה נשים לב לדבר מעניין: הערך המילולי של 'מצבה' הוא 137, כי רק הראש קדוש וחשוב, אבל אם נכפיל בשלש, היינו תקרה קירות ורצפה, נקבל את התוצאה 411 שעם הכולל זה 412 כמנין 'בית'. כי המהות של בית זה כל שלשת המרכיבים, כולל החלקים הנמוכים של הקרקע והקירות, הכל זה חלק מהבית. גם המעשים הגשמיים, הכל זה חלק מדבר שלם שנקרא בית.

~~~~~  
**"נחשבה" – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט"א ר"ב "דעת יוסף" אשדוד**

**בס"ד נחשבה ויצא תשפ"ד**

**תורת השם תמימה – משיבת נפש**

**וַיְחַלֵּם וְהִנֵּה סֶלֶם מַצֵּב אֶרְצָה וְרֵאשׁוּ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיְמָה וְהִנֵּה מַלְאָכָי אֱלֹקִים עֲלִים וַיְרִדִים בּוֹ. וְהִנֵּה ד' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ד' אֱלֹקֵי אַבְרָהָם אָבִיךָ וְאֱלֹקֵי יִצְחָק הָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עָלֶיהָ לְךָ אֶתְנַנָּה וְלְזַרְעֶךָ.**

בפרשה זו התורה מספרת לנו את חלק מאד גדול מסיפור חייו של אבינו יעקב. כיצד ברה, כיצד נסע, היכן עבר, ואפילו מה חלם בדרך... ומה וכיצד הגיב כאשר הקיץ משנתו, ונוכל ללמוד מכך איך צריך לחיות, כיצד יש לנהוג בכל מיני מצבים, וגם כמה סיעתא דשמיא רואים כאשר זוכים להתנהג כך.

והנה נמצא את יעקב אבינו שוכב במקום מסוים כאשר ההגנה היחידה שהוא מוצא כנגד החיות, הן כמה מאבני המקום... בכל זאת כאשר התעורר אחר לילה עמום בגילויים נוראים, לא

מצא את נפשו מרוב צער על כך שישן במקום קדוש... ומה נאמר אנו: **אין זה כי אם איש אלקים... וזה שער השמים...**

והנה יעקב אבינו הגיע אל המקום המיוחד מפני שרצה להתפלל באותו מקום שהתפללו אבותיו, והרי שידע מה מיוחד במקום הזה, שגם יצחק אביו נעקד שם, וכן כאשר רצה יצחק להתפלל על רבקה אשתו העקרה, הלך שם להתפלל... והיינו שהמקום התפרסם מאד, וברמב"ם ביד החזקה הלכות בית הבחירה פרק ב' ה"ב כתב, **ומסורת ביד הכל, שהמקום שבנה בו דוד ושלמה המזבח בגורן ארונה, הוא המקום שבנה בו אברהם המזבח, ועקד עליו יצחק, והוא המקום שבנה בו נח כשיצא מן התיבה, והוא המזבח שהקריב עליו קין והבל, ובו הקריב אדם הראשון קרבן כשנברא, ומשם נברא, אמרו חכמים אדם ממקום כפרתו נברא.**

ובודאי גם יעקב אבינו ידע כל זה היטב, והסיק שזהו מקום קדוש המיועד לתפילה, ובכל זאת קם ואמר, **אָכֵן יֵשׁ ד' בְּמָקוֹם הַזֶּה וְאָנֹכִי לֹא יָדַעְתִּי, ואילו ידעתי לא ישנתי...**

וכי לא ידע, הרי ידוע ידע, שאם לא כן מה בכל זאת הוא עשה שם, ומדוע הגיע לשם. אמנם נכון הוא ידע הרבה מאד, הוא ידע שזהו המקום שהתפללו אבותיו אברהם אחר העקידה ויצחק עבור רבקה. וכל שאר הדברים שכתב הרמב"ם שהוא מסורת ביד הכל, אבל לא ידע כנראה את מה שנתגלה לו לבסוף, **שְׁאֲכֵן יֵשׁ ד' בְּמָקוֹם הַזֶּה, שְׁאִין זֶה פִּי אִם פִּית אֱלֹקִים, שְׁזֶה שְׁעַר הַשָּׁמַיִם, כְּנִרְאָה שֶׁהַדְּבָרִים הַנִּשְׁגָּבִים הַלְלוּ, הֵם כְּבָר מִשְׁהוּ אַחֵר לַגַּמְרִי, שְׁאִין לָנוּ מוֹשֵׁג עַל מִיבָם, אֲבָל יַעֲקֹב אֲבִינוּ יָדַע לְהַבְדִּיל. ולכן קבע לאמר, אִילוּ יָדַעְתִּי לֹא יִשְׁנָתִי...**

והנה הקדוש ברוך מאידך גיסא אומר: **צדיק בא אל בית מלוני ויפטר בלא לינה? רש"י כאן, ובגמ' חולין דצ"א ע"ב, כלומר הקדוש ברוך הוא באופן מיוחד כביכול רוצה שיעקב אבינו ישהה שם, אפילו בשביל לישון, ואולי בדווקא בשביל לישון, שהלא גם שינה של יעקב אבינו הצדיק, יש בה כל כך קדושה ועבודת השם. אך יעקב הגיע לשם רק בשביל להתפלל. אמנם וישכב במקום ההוא, שלא ידע שהוא בית אלקים, ורק כאשר השכים בבוקר קראו בית, למה שאברהם קרא הר, ויצחק שדה.**

ויתכן שכל אחד מהאבות השיג במקום ענינים אחרים, ואין אתנו יודע עד מה.

**ויעקב נסע סוכותה ויבן לו בית ולמקנהו עשה סוכות.** אין לנו שום ספק שהבית שבנה יעקב היה דוגמא לאותו בית אלקים.

והנה יעקב כבר בתחילת דרכו נושא את רגליו בקלות, כפי שכתב רש"י, אחרי ההבטחות שקיבל מאת השם מן השמים, וילך ארצה בני קדם.

הולך הוא עכשיו במצות אביו ובמצות אמו אל ביתו של לבן הארמי, הוא יודע מה ומי מצפה לו שם... אמנם הוא מצדו, הולך הוא להקים את בית ישראל, עם רחל ולאה אשר בנו שתיהן את בית ישראל...

והנה עובד הוא את צאן לבן הארמי, אותיות הרמאי, (בעל הטורים), שמחליף את משכורתו עשרת מונים, ויעקב הולך לדרכו – בדרכו, דרך השם, אינו נוטה ימין ושמאל, שהרי האבות קיימו את התורה כולה עד שלא ניתנה. וזוכה ומעמיד שבטי קה. בבית לבן הארמי שבשבילו הוא בית השם, וכן בשביל ביתו ובניו, ובכל מקום הוא רואה סיעתא דשמיא. **וְהָיָה פְּלֶם מְצַב אֲרִצָּה וְרָאשׁוּ מִגִּיעַ הַשָּׁמַיִמָה... וְהָיָה ד' נָצַב עָלָיו... היה זה החלום של יעקב אבינו, לא רק בלילה, כי גם ביום.**

כי כל ימי חייו יעקב רואה את עצמו, סלם מצב ארצה וראשו מגיע השמימה... וחדש ומרגיש, והנה ד' נצב עליו...

והנה כל הדברים הללו מלוים את יעקב אבינו גם לפני לבן הארמי, גם בביתו, וגם כאשר הוא בורח ונס מפניו. בכל מקום הוא רואה את הקדוש ברוך הוא, ניצב עליו.

בעבור אבותינו שבטחו בכך ותלמדם חוקי חיים כן תחנינו ותלמדינו. ולפחות שנזכה לחלום על מה שהם חלמו...

תורת השם תמימה משיבת נפש... הפך בה והפך בה וכולא בה...

\*\*\*

## בענין חכמה ותורה

וַיְחַלֵּם וְהִנֵּה סֵלֶם מִצֵּב אֶרְצָה וְרֹאשׁוֹ מִגִּיעַ הַשְּׁמַיִמָּה וְהִנֵּה מִלְּאֲכֵי אֱלֹקִים עֲלִים וַיִּרְדִּים בּוֹ. וְהִנֵּה ד' נֹצֵב עָלָיו וַיֹּאמֶר אֲנִי ד' אֱלֹקֵי אֲבֹתֶיךָ וְאֵלֶיךָ וְאֵלֶיךָ וְאֵלֶיךָ אֲשֶׁר אֶתָּה שֹׁכֵב עָלֶיךָ לְדֹ אֶתְנַנֶּה וְלִזְרָעֶךָ.

אחר שנתבאר לנו מדברי חז"ל, שיש ב' ענינים חכמה ותורה, וחכמה שייכא אף בגוים משא"כ תורה. [ואגב י"ל דאף שיתכן שחכמה בגוים כוללת כל חכמה וגם חכמת הטבע, וכל החכמה שנראית, וההמצאות שמתחדשות ובאות. אמנם י"ל דכשם שבתורה, התורה מגדלת מה שבלב האדם, ואם בלבו מדות רעות, היא מגדלת מדות רעות, כמו שידוע מהגר"א על הפסוק יערוף כמטר לקחי, כמו כן י"ל דמכל שכן הוא בחכמה בגוים, שתלוי באיזה מדות משתמשים, ואם משתמשים במדות רעות, אזי החכמה מגדלת מדות רעות, ואם במדות טובות היא מגדלת מדות טובות, ומה שאנו רואים היום... רחמ"ל, הוא תוצאה של המדות הרעות והאיזמות, שגורם להשתמש בחכמה למטרות גרועות ונוראות. והכן.]

ודרך אגב, אין ספק שהיונים שרדפו את תורתנו הקדושה, השתמשו בחכמה בגוים למטרות נלוזות, ואילו הי' להם מדות טובות ובקשת האמת, היו מחפשים לחזק התורה].

והנה יש לנו לחקור לדעת אם כל סיפורי התורה – שבודאי יש ללמוד מהם בלי גבול ותכלית, ואם ריק הוא מאתנו ריק, אמנם צריך לדעת אם הוא בגדר חכמה או בגדר תורה. ולכאורה הי' אפשר לומר שהוא בגדר חכמה, והיינו מה שיש ללמוד מסיפורי התורה, אמנם באמת נראה שהוא בגדר תורה.

והנה לכאורה הי' אפשר לומר שזו כוונת ר' יצחק שהובא בתחילת התורה, שאמר לא הי' צריך להתחיל את התורה אלא מהחדש הזה לכם שהיא מצוה ראשונה שנצטוו בה ישראל. וקשה וכי דבר קל הוא ידיעת בריאת שמים וארץ וכל המעשים של המבול והפלגה וכיוצא בהן.

ויש לומר דהקושיא היא, לא הי' צריך להתחיל את התורה, והיינו חכמה ודאי היא, אמנם את התורה לא הי' צריך להתחיל רק מהחדש הזה לכם, שהיא מצוה ראשונה שנצטוו ישראל.

ומה טעם פתח בבראשית ברא אלקים, כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים. זהו תירוצו של רבי יצחק שהובא ברש"י. ע"ש. וצריך להבין איך שייך ענין זה לתורה.

וברמב"ן בהקדמה לפירושו על התורה, חקר והסיק, וזה לשונו, אבל זה אמת וברור הוא שכל התורה מספר בראשית עד לעיני כל ישראל נאמרה מפיו של הקב"ה לאזניו של משה. ע"כ לשונו הטהור.



## ”בומרנג” (בעין הסערה)

### דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

### פרק ל”ד ”חנוך לנער על פי דרכו”

#### תמצית הפרק האחרון

הילה קופרשטיין אמה של צילה יוצרת קשר עם רב שלמה שרפשטיין, היא מודאגת מכך שאי אפשר להשיג את בתה בכל הטלפונים, רב שלמה מספר לה את כל העובר על הזוג, הוא מגלה את אוזנה כי הם נמצאים כבר מספר חודשים בדרום אפריקה לצורך טיפולים.

הילה הייתה מופתעת מהמצב וגם כעושה על הנתק המוחלט שיצרו הזוג עמה, היא לא מבינה איך אפשר להתעלם לחלוטין מהורה אפילו שהיא רחוקה מדת, אבל קשר בין אם לבת זה קשר שנוצר בטבע הבריאה, כמעט ולא נמצא בזה חריגות למרות השונות.

כעת היא באה לשפוך את מרי שיחה לפני רב שלמה שרפשטיין שגידל אותה מתחילת דרכה החדשה, היא חצה להבין איך התורה מרשה דבר כזה.

רב שלמה הזמין אותה לשיחה בצורה רגועה, הוא מתפלל לבורא שישים את המילים הנכונות בפיו, כדי לפייס את האם הפגועה. כעבור שבועיים יצרה האמא קשר וביקשה להיפגש עם רב שלמה בביתו. רב שלמה פתח בשיחה עמוקה עם ציטוטים מהתורה ששפכו ביאור על מעשיה של צילה, האם שומעת אך קשה לה להפנים, היא מבטיחה שיחה נוספת רק לאחר שתירגע.

וביוהנסבורג יושבים הזוג כבר חצי שנה, דודי עושה שטייגן רציני, הוא מצטרף כשלישי לזוג והופך באחת למגיד השיעור שלהם, הוא עושה זאת בצורה מאד עדינה, שלא יחוש כי נטל מהם את חירותם, מדי שלושה ימים הוא נותן כעין שיעור בכולל, בן שלוש דקות, כשהוא מביא הרבה מראי מקומות להרחבת הסוגיא. אחת לשבועיים הוא נותן שיעור גדול בן שעתיים, הוא בונה את הסוגיא מחדש לאחר סדרת קושיות ותירוצים ששופכים אור על כל הסוגיות שמסביב. הקהל יוצא מהכלים, הוא משוכנע שדודי ראוי להיות מגיד שיעור בכל ישיבה גדולה ברחבי העולם.

צילה מתאקלמת במקום, היא מארגנת שיעורים לנשים בספרי מחשבה ומוסר והנשים נכרכות אחריה, הן מבינות שהיא עוברת צער גידול בנים ומתפללים להצלחתה. צילה היא עצמאית בכל הליכותיה, היא שוכרת רכב ונוסעת לבית החולים לבדה, היא מכירה את כל האגפים והרופאים וחוקרת את מחלתה בעיון, הבדיקות מראות שהטיפול נקלט ויש סיכויים יפים שהישועה תגיע.

באחד הנסיעות שלה היא חולפת על פני הכולל, היא עולה לעזרת נשים כדי לראות את דודי בכולל, מצפה לה הפתעה גדולה, דודי מוסר שיעור בפני האברכים בשפה האנגלית, הוא מדבר אותה ברהיטות, ניכר שלמד אותה מזמן, הדבר חורה לה מאד, עד עתה העלים ממנה את ידיעת השפה, היא לא אוהבת שהולכים ועושים דברים מאחורי גבה, מחשבות קשות חולפות במוחה, כי דודי לא נצמד לאמת, היא מפחדת, מה עוד הוא מסוגל לעשות מאחורי גבה? איך תגיב על העניין את זה נראה בפרק שלנו.

~~~~~

מי לא אוהב לדבר על אנשים שיש להם מזל, בפרט על אלו שכל מה שעושים כרוך עם הצלחה. בירושלים רווחה אמרה על אנשי גליציה, שהמזל שורה בכל מעשה ידיהם, עד שהיו אומרים ”ער האט

א'מזל פון א'ליצייאנער' אם רצינו לדעת על אחד שאפשר לומר עליו בפה מלא כי אכן הוא שייך לאותה קטגוריה, נוכל להמליץ זאת על יוסי אבני (לשעבר שטיינר) שידע לעשות מאבנים זהב.

יוסי אבני נולד בירושלים לאביו ר' שלום שהצליח לברוח מאימת הצורך הנאצי ברגע האחרון לפני שנחסמה הדרך. הוא השתקע בירושלים בשכונת בתי ורשה. למרות שהשתייך לתנועת המזרחי אהב להתפלל עם הקנאים, כל יום שהתחכך עמם סביב הרעיון הציוני הביא לו אושר בעיניים.

יוסי בכורו היה נראה בחור רגיל, הוא לא היה מיוחד בשום פרט, אבל מסתבר שהייתה לו מוצלחות בכל אשר יפנה, תמיד רדף אחריו המזל גם בלי להתאמץ.

לאחר שסיים את שירותו צבאי בדרגת סגן, החליט להיכנס לעסקי נדל"ן, לבו אמר לו כי בתחום הזה תהיה לו הצלחה גדולה, כבר בהשקעה הראשונה עשה תשואה נאה מאד, הישג זה דחף אותו לעשות עסקאות נוספות ולא לחכות עד שתגענה לפתחו, הוא שיחר אל פתחו של כל מי שרק יכול היה להשקיע ובחלקת לשונו הצליח לפתות אותו, כי הוא הולך לעשות את עסקת חייו.

מי אכן עשה את עסקת חייו? תמיד התברר שהיה זה יוסי אבני, הוא ידע להפריש כמה פרוטות למשקיע, אבל את עיקר הרווחים הפריש לעצמו, עם הסברים נאותים שאלמלי זריזות ידיו ומוחו הפורה לא היה רואים אפילו חצי פרוטה.

לא עוברים ימים וארץ ישראל נעשית קטנה עבורו, הוא קיבל ידיעה שבפלורידה יש אפיק עסקים רחב, שם יוכל להתעשר עושר ממשי ולחיות חיים של מיליונר. רעיון זה קסם לו, הוא לא היה ציוני נלהב כאביו ר' שלום שטיינר מאנשי המזרחי שהגיע מהונגריה במסירות נפש כדי לנשק את אבניה, יוסי לא ראה את מדינת ישראל משאת חלומותיו, למרות שהקיז את דמו על אדמת המולדת, דרגת סגן אינה מעלה גדולה שצריכים למות בשבילה.

הוא שמע "כי מציון תצא תורה" אבל הוא אינו איש תורה, הוא התרחק בעת שירותו בצבא מצור מחצבתו, ביניהם זנח גם את אהבת המולדת, ציון משרתת אותו אם היא מביאה לו כסף טוב, אולם כשפלורידה מביאה כסף טוב יותר, אדרבה ואדרבה "פה אשב כי איוויתיה".

והמזל רדף אחריו בכל אשר ילך, הוא נכנס לחברת הנדל"ן "אינווסטמנט אוף פלורידה" תוך חמש שנים אי אפשר היה להכיר אותו כישראלי יורד, הוא סיגל לעצמו אופי אמריקאי ודיבר אנגלית טובה ועשה כל שביכולתו לטשטש את מוצאו הישראלי, בפלורידה הכיר את לאה כהן ילידת המקום ובכך קשר את גורלו עם פלורידה בלי לחשוב פעם לשוב אל ארץ מולדתו.

את העסקה הגדולה של חייו עשה, בעת שירש 10 מיליוני דולרים מדודו נתנאל שכטר, אח אמו שהיה ערירי, מיום שמתה עליו אשתו מטילדה נותר לבדו בביתו הענק, יוסי לא חיכה רגע אחד, מיד קשר עמו קשר הדוק ועזר לו בכל מה שרק יכול, כדי להנעים את חייו הבודדים. הוא לא שכח לרגע כי נתנאל הוא בעלים של בתים רבים ברחבי ארה"ב, הוא משכיר אותם למאות תושבים שמשלמים לו ממיטב כספם, את הכספים הללו השקיע הדוד החכם במניות של חברת הנשק PSLD מגדולי החברות באמריקה ששיווקה לכל מקום בו יש מלחמה, את מיטב כלי הנשק ועשתה עליהם מיליארדי דולרים, המניות שלו הפיקו תשואות נאות וכך הפך נתנאל למולטי מיליונר.

יוסי שהתגורר סמוך לביתו ידע לקשור קשרים הדוקים בזמן. הוא הגיע ללוויה הצנועה שעשה הדוד לאשתו מטילדה, הוא הניח יד על כתפו ולחש לו מילות עידוד חמות, מיד לאחר הלוויה הפשיל את שרווליו ניקה את הבית והעמיד אוכל בתנור, הוא ידע לבשל כמו שף, ועוד יותר ידע, לכוון לטעמו האנין של הדוד, כשהיה אצלו שכח מכל העסקים, הוא השתדל להיות עם הדוד נטו, לקרוא לפניו את העיתונים ולרתק אותו עם סיפורי בדים, כמיטב דמיונו הפורח, כך שירת אותו בנאמנות כעשר שנים רצופות ודאג שאת צוואתו העשירה יכתוב על שמו, מזלו הצליח מעל למשוער, הדוד שהיה מוקסם

מיחסו הטוב של יוסי אליו, גמל לו על כל מה שהטיב עמו, עד שכתב לו את כל רכשו והפלה את יתר קרוביו שנותרו בחריקת שיניים.

יוסי לא היה בטלן, הוא רכש 10% מיערות הגשם של גוואטמלה, שם כרתו פועליו רבבות עצים בשביל קונים מהרבה מדינות. כדי לפקח על פועליו שלא יתרשלו התגורר במקום כמעט כל השנה, בפלורידה דרך רק בחגים.

לצורך זאת למד ספרדית וידע אותה כמעט כמו תושבי המקום. עסקיו הסתעפו מאד הוא קשר קשרים עם בעלי מפעלים רבים, את פסגת חלומותיו מימש בעת שהכיר את מומי קופרשטיין בעל מכרות ברזל בברזיל, מומי לא היה בעל משפחה ולכן היה קל לו להתנייד ממקום למקום, את המרחק בין ברזיל לגוואטמלה היה מקצר תודות למטוס מנהלים פרטי שהיה ברשותו, מומי ידע להטיסו (תודות לאימונו כטייס בחייל האויר הישראלי) ולא היה זקוק לשירותי טייס שכיר.

יוסי ומומי החליטו להקים את החברה השיתופית "גולד אנד סילבר" שתעסוק בשני הפרויקטים גם יחד, יוסי נתן את אמונו המלא במומי שהיה מונופוליסט ערמומי ביותר, כך בלי משים לב השתלט מומי בשקט על חלקים גדולים של החברה של יוסי, הוא עשה את הכל בתחכום רב מאד, עד שכמעט איש לא הרגיש בזה.

אך הייתה אחת שחשה בחושיה המחודדים ביותר את הפרופיל המכוער של מומי, למרות שהייתה זו כמעט ילדונת, זיהתה את אופיו המושחת, הילדונת קלטה מרחוק נוכלים וידעה להיזהר מהם היטב ובשעת הצורך להזהיר את האחרים מפניהם, היא הייתה נכדתו של יוסי אבני וצילה שמה.

צילה הייתה מחוננת במוח חריף ביותר, היא ידעה לקרוא אנשים מהתנועות הדקות ביותר שלהם, היא קלטה את עיניו הענבריות של מומי שהיו נעות אנה ואנה כרוצות לבלוע את כל העולם כולו על ראשו קרבו וכרעיו.

עוד בטרם התקרבו, לא פסקה צילה מללעוג לסבה שמקרב "נוכל בין לאומי" ופורס עליו חסותו, אך את יוסי אי אפשר להסיט בכי הוא זה, מומי הוא אושיה חזקה במפעלו ומי זו צילה הקטנטנה שתאמר לו מה לעשות.

השמחה הגדולה ביותר לצילה היה כשהוריה היגרו לארץ והתיישבו בגבעתיים, עתה לא תראה את מומי לנגד עיניה קיוותה בסתר לבה. אלא ששמחה זו לא החזיקה מעמד זמן רב.

אמה הילה התאלמנה לפתע בגיל צעיר מבעלה אסי, השבר של צילה היה גדול מאד, הקרקע נשמטה מתחת רגליה, עבודה אביה היה מרכז העולם, עד לאותו יום בו קרס אביה מהתקף לב פתאומי שגדע באחת את חייו הצעירים, הייתה שמחה מאד, כל העולם היה שלה, אך ברגע שאביה נפטר חשה שהעולם התמוטט ועומד לקרוס לחלוטין.

שנה וחצי ביכתה את מותו, בחודשים הראשונים הסתגרה מיד לאחר שבאה מבית הספר ולא אבתה לשוחח עם אף אחת מחברותיה. אמה לקחה אותה למטפלת רגשית שהצליחה מעט לשחרר אותה מהדיכאון שאיים להשתלט עליה כליל.

אם לא היה די בכך, לפתע הופיע הנוכל שוב לתוך חייה. למומי לא הייתה בעיה להגר לארץ ולהתיישב ברמת אביב בוילה ענקית שרכש, הוא יכול היה להחליף כל לילה חדר אחד כדי לגוון את חייו. את עסקיו המסועפים ניהל בגיחות הקצרות שהיה עושה מדי שבוע שבועיים לאמריקה, אבל הוא השתדל להיות שם זמן קצר, כדי שיוכל להסתובב קרוב לאלמנה הצעירה, אחרי שחש עצמו בטוח שלח את חברו הטוב ציקוש להציע לה שידוך עם המיליונר מומי ששותף לעסקים של אביה יוסי, הילה חשבה על ההצעה בשיא הרצינות, היא מאסה בחיי אלמנות, לרגע לא חשבה על ארבעת בנותיה שתקבלנה

אב חורג, תמיד חשבה רק על עצמה, מה שלה טוב זה מה שחשוב. כעבור כמה שבועות השיבה בחיוביות להצעה.

לפני שסגרה את השידוך קראה לצילה בכורתה וסיפרה לה שהיא חושבת שוב להתחתן, קשה לה בחיי בדידות והיא חייבת להכניס דמות אבא בבית.

"אמא אני לא מבינה אותך, את בודדה? אנו ארבעה ילדים שממלאים את הבית בחיים, את לא לבד, כל עוד לא חיתנת אותנו למה את צריכה גבר שזר לנו?"

"צילה את לא צודקת, אתן נכס חשוב מאד, אבל יש מושג בעל, ואת החלק הזה אין לי, אני חייבת להינשא מחדש".

"אוקי מותר לנו לדעת מי יהיה האבא החדש שלנו?" צילה אמרה זאת ספק בצחוק ספק בלעג.

"מומי השותף של סבא שלנו, אני מכירה אותו שנים רבות וסבורה שהוא אדם מדהים ביותר, לדעתי אין לי אלטרנטיבה טובה יותר ממנו" השיבה בשיא הרצינות.

"אמא, אני לא מאמינה, סליחה על הביטוי, את מתכוננת לקחת לבית את האיש הכי מתועב שיש עלי אדמות? הלא הוא חלאת אנוש, רודף בצע ומלבד כסף וכסף ושוב כסף לא מעניין אותו דבר, אם לא היית בתו של סבא המיליונר לא היה חושב עליך, הלא הוא רווק נצחי שלא חשב על קטע הנישואין עד עתה, לשם מה הוא צריך אשה?! פשוט ביותר... את קרש קפיצה להשתלט על כל נכסי משפחת אבני"

"צילה אני לא מאמינה, כך את מתבטאת על מומי? את חושבת שאת מכירה אותו יותר ממני?"

"אמא קשה לי לומר לך דבר שלא תהי מוכנה לשמוע, אבל את סובייקטיבית (נגועה באינטרס) אבל אני אובייקטיבית לחלוטין, עוד בטרם חלמת להינשא לו, ראיתי את מידותיו המושחתות, אמרתי את זה לסבא והזהרתי אותו שלא יסמוך עליו יתר על המידה, לצערי סבא נפל ברשתו של הנוכל ועיניו מסוננוורות, עתה אני מזהירה אותך שלא תיפלי בפח יקוש. אמא, יש לי חוש שישי שמזהיר אותי מנוכלים, אני אומרת לך ברצינות, הוא נוכל בור וריק מכל תוכן, אין במוחו רק כסף ובגדול, הוא לא צריך אותך רק את כספך, יגיע יום ויתן לך גט... כשימצוץ אותך עד לטיפה האחרונה".

"צילה אני מבקשת ממך אל תדברי עמי עוד על הנושא, זה לא העסק שלך, אני מבקשת ממך תקבלי אותו בסבר פנים יפות ואל תמרידי את אחיותיך, אני רוצה חיים שלווים ולא מריבות אין סופיות".

צילה הייתה בשוק על כך שאמה נפלה בשבי של אדם שאינו ראוי לה כלל, הייתה לה קונספירציה שלא הרפתה ממנה לרגע אחד, כי מומי דאג למותו המהיר של אביה, כדי שיוכל להינשא לאמה.

***

הילה לא הייתה תמימה כשהי, היא הייתה אשה מוכשרת מאד שנכנסה לעסקי אביה כשותפה די רצינית, אך כאביה יוסי, אף היא הוקסמה מחרירות שכלו של מומי שידע תמיד לאתר עסקאות רווחיות ולהפיק מהם זהב, היא ראתה אותו כאדם חכם בעל חושים חדים שיודע היכן להשקיע ולהיפך, מתי למשוך את הידיים מעסק שנראה שיכשל, התחזיות שלו תמיד צדקו, הוא פרש מכמה עסקאות רגע וחצי לפני שקרסו, החוש שלו אותת לפני כולם, כי העסק עומד להיכשל ותמיד צדק.

הילה הייתה משוכנעת כי נישואין עם מומי ראויים הם, למרות שלא היה שווה ערך לבעלה אסי שהיה איש מדעים שכל מוחו והווייתו נתונים לחקר המדעים וכמעט לא עניין אותו חומריות, אך הילה לא העריכה כל כך את המדעים למרות החיים היפים שהיו לה עמו, היא אהבה ביזנעס ובגדול, הייתה לה תאוות שליטה לא פחותה משל מומי, מבחינה זו היו שניהם "ענבי הגפן בענבי אטאמטע דבר נאה שמתקלקל"

כשהתאלמנה מבעל נעוריה אסי לא הזדעזעה ולא נעו אמות הסיפים, כל בעל חדש יעשה "אסי" (רפואה) לכאביה, אמנם בכתה מעט אבל עברה לדף חדש כבר לאחר תקופת מה (סבתי ע'ה אמרה בחריפות לשונה על כאלו תופעות, זיא האט אובגעווישט איהן דריטן אויג- היא ניגבה את עינה השלישית וד'ל). פחות מרבע שנה הודיעה למי שהייתה צריכה להודיע, כי היא עדיין צעירה מאד, מכדי לבלות בשמלת אבל שחורה, אם יש בעל צעיר נאה ומוכשר אפשר בהחלט לחשוב עליו. כשקיבלה את ההצעה של מומי הייתה מאושרת, מבחינתה מומי הוא בעל חלק והגון לא פחות מהקודם ואף יותר.

מאותו רגע קלטה צילה כי אמה רחוקה מהווייתה שמים וארץ, היא חוצבה מחומר עדין יותר שחושב על תכלית הבריאה, גם כשהייתה חילונית העסיקו אותה המחשבות, לאיזו מטרה נברא העולם, היא לא הייתה מוכנה לקלוט את הבלי הרוח שהנחילו בבית ספרה ולאחר מיכן בתיכון, היא ידע היטב שהם מאלתרים הסברים שמתאימים לאלו שיוצאים מהקוף, אביה פרופ' אסי לא היה מוצאו מהקוף, היא עוד לא מצאה כזה אחד, תורת האבולוציה של דרווין היא שטות אחת גדולה, ועוד יותר, תורת המפץ הגדול, לכן חיפשה את האמת בכל דרך שהיא.

היא עשתה כל שביכולתה להתרחק מהבית בו נמצא מומי שהיה אנטייתזה לכל המציאות שלה, היא ניסתה להבהיר לאמה שכל הנישואין שלה למומי הם פרי תחמנות לא ראויה, היא לא יכולה הייתה לקלוט איך אחיותיה הקטנות אודליה כלנית ויסמין שאף הן נולדו מאבא אסי, יגדלו תחת השפעת אדם מכוער כמומי, היא ניסתה לתקוע טריז ביניהם, אך לגודל צערה, האמא רצתה את החיים בצל מומי ומיהרה לשכוח את בעל נעוריה.

אחיותיה חיו בצל השפעת מומי והסכימו לחיות בבית עמו, אבל צילה התרחקה מהבית עד כמה שיכלה, כדי שלא לפגוש את הנוכל שגנב את לב אמה ואת כל הכספים.

הילה נקרעה במאבק הגדול שניהלה צילה בבית, היא מאד רצתה את הקשר עם בכורתה שהייתה פיקחית ביותר, היא ידעה שצילה היא נכס למשפחה, אבל המחיר לקשר שלה עמה יהיה גט עם מומי, את זה לא יכלה להרשות לעצמה.

היא לא הבחינה איך מומי משתלט בשקט על כל נכסי אביה, היו לו כל מיני קומבינות שרק מוחו האפל ידע להנפיק, הייתה לו תוכנית מרחיקת לכת שביום מן הימים כשלא יצטוך לאשתו ינשל אותה מכל הנכסים ויותר אותה עניה וחסרת כל.

למומי לא היו שום סנטימנטים, רק לכסף וכמה שיותר כסף, כל הבריות שבעולם היו עבורו "משרתים" שעוזרים לו להתקדם למטרה, מעולם לא הטרידה אותו המחשבה כי הוא נותר ערירי בעולם. הוא מתקרב לשנתו החמישים ועדיין אין אחד שימשיך אותו ואת מורשתו.

"חיים רק פעם אחת" אמר לעצמו לא אחת, הבה ננצל את הפעם האחת עד הסוף, מה יהיה אחרי כן? כבר אמר מי שאמר "אחרי המבול" אם לא היה זה מומי, היה זה אחד שדמה לו בכל. לדעתו אין צורך בילדים כי הם יקחו לו את כל כספו שעמל עליו בעשרים אצבעותיו (שלו ושל שותפו) אם יהיו לו ילדים, האם זה יוציא אותו מהקבר? האם יוכל להנות מאוצרות הכסף האגדי שברשותו?

אם היו שואלים אותו מה לעשות עם כל אוצרותיו? היה עונה בקור רוח: אני רוצה שתכרו קבר ענק ביותר בו יהיה מקום להכניס את כל הכסף שאגרתי "בעשר אצבעות שותפי" הם יחממו אותי היטב, אהיה אותו עכבר ששוכב על הדינרים ולא נותן לאיש ליהנות מהם.

תמיד הציקה לו המחשבה, כי הוא מומי יעמול כל חייו על הכסף ולבסוף איזה קרוב משפחה שאפילו לא העניק לו חיך אחד יקבל את זה בלי להניד עפעף.

הנה יוסי שותפו התעשר מכספי הדוד נתנאל, הוא לכל הפחות התחנף אליו כמו שצריך, אבל מומי לא יתן לכמה נוכלים להשתלט על נכסיו שנרכשו ב"יושר" בגין חוק הירושה.

גם להילה לא יתן סנט אחד. כדי שלא תקבל את נכסיו בגין אלמנתו (אם ימות לפני) יש לו תוכנית רחוקת טווח, להתגרש ממנה בעוד כמה שנים טובות אחרי שיחלוב את הפרה עד לטיפת החלב האחרונה.

הילה לא חלמה לרגע, כי אלו מחשבותיו של מומי, אם הייתה יודעת זאת הייתה מקדימה אולי תרופה למכה ומתגרשת ממנו בעזרת עורך דין גדול שיודע איך עורכים הסדרי גירושין ודואגת להעביר מחצית מהנכסים על שמה.

אבל הילה כבת גבירים שלמדה היטב איך מרוויחים, אינה טומנת ידה בצלחת ההצלחות, יש לה שותפות עם חברת השקעות בנדל"ן "שחקים" בשווי של עשר מיליון דולר וגם מניות רבות באל-על, היא לא זקוקה שיאספו לה כסף לשבת. היא קנתה כמה דירות להשקעה, שתי דירות בתל אביב ושתי דירות בירושלים, ועוד אחת ברמת אביב.

היא נזהרת מלהתערבב עם העסקים של מומי, די שהוא שותף עם אביה, היא דגלה בסיסמא "ביזנס ביפור פלזר" עסקים לפני התענוגות. היא דחתה באדיבות את כל ההצעות של מומי לאחד כוחות, לא בשל חשדות, אלא בשל רצונה להיות עצמאית לחלוטין.

מומי היה מופתע מהצעד של הילה, היא מקשה עליו את החיים, מוחו קדח מרוב מחשבות איך יזיף מסמכים שיצביעו כי הילה הקנתה לו את נכסיה, היה לו עו"ד מקסיקני חוזליתו חורדוף, יצור אפל מאד שידע איך אורגים מסמכים כאלו, תמורת מיליון דולר הבטיח לו שיהיו ברשותו מסמכים אוטנטיים שיהוו שטר הוכחה של בעלות על כל נכסיה של הילה.

העבודה איטית יקח זמן ניכר עד שהם יהיו מושלמים, כל עוד המסמכים לא מושלמים מומי שותק שתיקה ארוכת נשימה, עד לשלב הבא.

***

כשצילה חזרה לבית, עדיין דודי לא היה, הוא נשאר בכולל גם בהפסקה, מצויד עם ארוחה שהכינה לו צילה, כדי שיוכל לשקוד על תלמודו, עד לגמר הסדר השני, כך מיצה את רוב היום כשהוא מתחמם באש התורה הקדושה.

צילה הלכה לנוח מותשת מהבדיקות וממצב רוחה העכור שתקף אותה בבקר, היא נחה קרוב לשלוש שעות במיטה, כך אספה כוחות לקראת השלב הבא.

כשדודי הגיע לבית, קיבל את פניה בקריאת שמחה, הוא התעניין בשלומה ואיך היו הבדיקות היום. צילה השיבה לו באנגלית שוטפת, היא סיפרה לו על הממצאים החדשים שגילו הבדיקות, היא דיברה עמו בצורה טבעית ביותר, כאילו זו היא שפתם מיום הנישואין.

דודי עמד מבולבל, הוא לא קלט את הקטע החדש, צילה חיה איתו כבר יותר מתשע שנים, מעולם לא דיברה עמו מילה אחת באנגלית, מה קרה היום שהחליפה שפה, האם התבלבלה עם הרופא? "דברי עמי בעברית, כפי שתמיד אנו מדברים, מאד לא נוח לי בשפה הזו" הגיב לבסוף.

צילה עושה את עצמה כלא מקשיבה, היא עונה לו על כל מה שהוא שואל באנגלית, תוך שהיא מבהירה לו כי מעתה זו היא שפתה בבית.

"מה קורה איתך צילה? את לא נמצאת בבית החולים שם מדברים אנגלית, את איתי כעת בבית ושפתנו היא עברית בלבד" מתחנן בפניה דודי.

צילה אינה עונה כביכול אינה קולטת את השפה העברית, משל בא מלאך והשכיח ממנה את השפה. דודי עומד אחוז תימהון, מה עובר על צילה היום? לפתע הבזיקה מחשבה במוחו, כנראה שהיא יודעת שהוא למד את השפה האנגלית, אולי היה מי שגילה את אוזנה שהוא מדבר בכולל באנגלית, "עוף

